

# Recovery på banen

Gatelag som samskapende sosial innovasjon i norske kommuner

Lars U. Kobro  
 Marit Borg  
 Bengt Karlsson  
 Halvard Vike





Lars U. Kobro, Marit Borg, Bengt Karlsson og Halvard Vike

## **Recovery på banen**

**Gatelag som samskapende sosial innovasjon i norske kommuner**

© 2019 Lars U. Kobro, Marit Borg, Bengt Karlsson og Halvard Vike  
Universitetet i Sørøst-Norge  
Senter for Sosialt Entreprenørskap og Samskapende Sosial Innovasjon  
Porsgrunn, 2019

Skriftserien fra Universitetet i Sørøst-Norge nr. 16

ISSN: 2535-5325 (online)

ISBN: 978-82-7206-514-9 (online)



Utgivelsen publiseres som Creative Commons\* og kan kopieres fritt og videreformidles til andre interesserte uten avgift. Navn på utgiver og forfatter(e) angis korrekt. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.no>

### **Senter for psykisk helse og rus (SFPR)**

**SFPR** er et forskningssenter ved USN som arbeider for å utvikle ny kunnskap på psykisk helse og rus i nært samarbeid med personer som har brukererfaring, erfaring som pårørende, personer med klinisk kompetanse og beslutningstakere. Senteret arbeider med særlig vekt på fem områder; (1) Personers erfaringer med psykiske helse og rusproblemer, og hva som hjelper, (2) Person- og kontekstsentrerte tilnærminger, (3) Familie- og nettverksperspektiver, (4) Helsetjenesteorganisering, utøvelse og effektivitet, og (5) Aksjonsrettet forskning med spesiell fokus på brukerinvolvert forskning og handlingsorientert forskningssamarbeid i kliniske praksiser. I tillegg driver senteret en rådgivende og konsultativ funksjon overfor kommuner, brukerorganisasjoner, helseforetak og myndigheter. Senteret bidrar til utvikling og gjennomføring av utdanning og kompetanseutvikling. Forskningen ved senteret vektlegger lokal kontekst i forståelsen av psykisk helse og psykiske helseproblemer hvor senterets aktivitet bidrar med å synliggjøre at de sammenhenger og situasjoner der folk lever og bor kan bidra til å lindre eller å forsterke psykiske helseproblemer.

### **Senter for sosialt entreprenørskap og samskapende sosial innovasjon – SESAM**

**SESAM** er et forskningssenter med spesielt fokus på forutsetninger og barrierer for sosial innovasjon i velferdssamfunnet. Senteret jobber tverrfaglig for å kartlegge, forstå og være med å utvikle best praksis i samskapende sosiale velferdstjenester med innovasjonshøyde. Senteret driver ikke etablererrådgivning, men deltar som kunnskapsaktør i aksjonsforskning hvor sosiale entreprenører er involvert som endringsagenter i stedlige innovasjonsprosesser. Gjennom analyser, evalueringer, utredninger, kompetansetiltak, formidlingsaktivitet og aksjonsforskning, sikter senteret mot å bli en foretrukket samarbeidspartner for utviklingsaktører med innovasjonsambisjoner i politikk, forvaltning, frivillige organisasjoner og for praktikere i operativ tjenesteleveranse i privat og offentlig sektor. SESAM ser på samskapende sosial innovasjon først og fremst som et område som kan kombinere demokrati og effekt gjennom radikal brukermedvirkning og samskaping på tvers av tradisjonelle fag- og sektorgrenser. Gjennom tett internasjonalt samarbeid med fagmiljøer utenfor Norge, tar vi sikte på å «oversette» oppdatert internasjonal forskning på feltet til norsk konsept, og andre veien; bringe kunnskap og erfaringer fra Norge ut til interesserte miljøer andre steder i Europa, først og fremst.

## Forord

Det foregår mye spennende nybrottsarbeid mange steder i det norske velferdssamfunnet. Arbeidet preges av at modige og utålmodige enkeltmennesker finner hverandre på tvers av kompetansetradisjoner og felles brennende ønsker. Arbeidet drives framover med felles ønsker om å løse en utfordring eller floker som det oppleves at de tjenestene og systemene som eksisterer i dag ikke greier å løse på tilfredsstillende måte. De nye ideene og løsningene som vokser ut av slikt engasjement kan ende opp som sosiale innovasjoner – nye og nyttige løsninger som skaper sosial verdi. Det prosjektet vi dokumenterer her, er et eksempel på et slikt sosialt nybrottsarbeid.

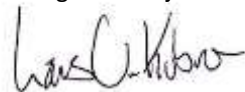
Universitetet i Sørøst-Norge har to forskningsentre som har spesiell interesse av å studere innovasjon og nyskaping i det norske velferdssamfunnet. Se egen omtale av senterne ovenfor.

Fra *Senter for psykisk helse og rus (SFPR)* har Marit Borg og Bengt Karlsson ledet arbeidet sammen med Tommy Thompson. Fra *Senter for sosialt entreprenørskap og samskapende sosial innovasjon (SESAM)* har Lars U. Kobro og Halvard Vike ledet sin del av forskningsprosjektet sammen med Thea Eide. I tråd med viktige prinsipper i den samskapende sosiale innovasjonen, har Tore Knutsen, Anette Lofthus og Cathrine Johansen med egne erfaringer som fotballspillere på gatelag, vært medforskere i hele prosessen. Det blir parallelt med denne rapporten også utgitt en særskilt rapport med mer utfyllende resultater fra del 1 i prosjektet – se Thomson et.al. 2019.

Vi takker Petter Olsen fra Sandefjord Fotball og Espen Lindmark fra Stabækk fotball, sistnevnte som initiativtaker til prosjektet og representant for Fotballstiftelsen. De har vært kilder til både kunnskap og inspirasjon. Vi takker også Morten Nyborg for bidrag til del 3 i prosjektets slutfase. Vi takker for dedikerte bidrag fra disse og en rekke andre kilder, samtidig med at vi understreker at forfatterne står alene ansvarlige for rapportens innhold.

Studien er et kvalifiseringsprosjekt med økonomisk støtte fra *Oslofjordfondet*. Uten den støtten ville prosjektet ikke latt seg gjennomføre. Viktigst er det likevel å framheve det mest betydningsfulle grunnlaget for at studien i det hele tatt har noe å rapportere er spillerne og trenerkorpset i de fire involverte klubbene. De har delt villig av sine erfaringer og refleksjoner. Vi takker hver enkelt for åpenhet og ærlighet. Vi i forskerteamet har lært masse! – Vårt frimodige ønske er at kunnskap og innsikt fra det arbeidet som dokumenteres i denne rapporten kan være nyttig for flere enn oss.

Porsgrunn 24. januar 2019



Lars Ueland Kobro  
Seniorforsker/prosjektleder

## Innhold

Forord.....	3
1 – Et bakgrunnsteppe .....	10
En velferdsstat i endring.....	10
Tillit så langt strikken rekker .....	12
Ideen til et forskningsprosjekt.....	12
Kort om prosjektets hovedaktiviteter .....	13
Litt bakgrunn om gatelagsfotball .....	13
Forskning på gatelagsfotball.....	14
2 - Metode.....	16
Et kvalifiseringsprosjekt.....	16
Forskningsetikk.....	16
Metodisk design og gjennomføring.....	17
3 - Recovery på sitt beste .....	20
Verdighet og deltakelse.....	20
Et recovery-perspektiv .....	20
Gatelaget – gode også uten ball.....	21
Et samhold hvor man kan være seg selv. ....	24
Norges beste ettervern? .....	27
Tanker om framtiden.....	28
Trenernes rolle .....	29
Flere refleksjoner over funnene, så langt .....	29
4 – En hybrid tjeneste.....	32
Hvorfor engasjerer klubbene seg? .....	32
Hybride organisasjoner .....	33
Tynn og tykk samskaping.....	35
Mange kokker, men «jækla dårlig koordinert».....	36
En samskaping med rom for forbedringer .....	36
En suksess som utvikles lokalt.....	37
Usikker økonomi.....	38
5 - Gatelag i velferdssamfunnet .....	40
Læring og skalering.....	40
Høye lokale ambisjoner med begrenset handlingsrom .....	40
Et brudd på midtbanen .....	42
Nye erfaringer på vei mot en ny modell?.....	42
En skisse til en konklusjon .....	43
Imitasjon og skalering.....	44

Videre forskning .....	44
Litteratur.....	46
VEDLEGG.....	51

## Sammendrag

Recovery på banen, er en studie finansiert av Oslofjordfondets kvalifiseringsstøtte. Studien har hatt som formål å avklare noen grunnleggende spørsmål ved gatelagsfotball, for så å se om de foreløpige svarene kan danne grunnlag for en videre og dypere studie av fenomenet. Studien har begrenset seg empirisk til å studere fire klubber; Fredrikstad Fotball, Strømsgodset, Sandefjord Fotball og Odds Fotballklubb.

Prosjektet springer ut av en interesse for å undersøke om gatelagsfotballen i regi av Fotballstiftelsen er et eksempel på samskapende innovasjon innen rusfeltet. *Virker det?* Vi har lagt et recoveryteoretisk perspektiv på studiens første del, der vi går tett inn på deltakerne for å finne ut av hvilke erfaringer og effekter fotball har i deres liv. Studiens andre del handler om klubbene og kommunene, pluss andre offentlige tjenester. Vi har ønsket å finne ut av hvordan samarbeidet mellom ulike sektorer i det kommunale velferdssystemet fungerer, og vi vil undersøke hvordan og hvorfor fotballklubber som i sin grunnfilosofi har et mål om å vinne fotballkamper, driver slikt sosialpolitiske arbeid. Det tredje perspektivet som vi setter de to andre inn i, er velferdssamfunnets framtid. Er det plass til slike sektorovergrepene som gatelagsfotballen er? Vi begynner studien med en forskuttering av det siste perspektivet; med en kort beskrivelse av velferdssamfunnets utfordringer.

I hele etterkrigstiden har velferdsstaten vært i kontinuerlig ekspansjon. Utviklingen har vært preget av velferdsstatens tilsynelatende *grenseløshet* (Vike, 2006 og Vike 2018). I kapittel 1 viser vi at mye tyder på at velferdsstaten likevel har nådd en grense. Den har i alle fall nådd en grense for å kunne utvikles videre etter de samme prinsipper og modeller som ligget til grunn for utviklingen de siste tiårene. Det er økende oppmerksomhet innenfor politikk og forvaltning om at nye løsninger og nye modeller for befolkningens velferd må utvikles og prøves ut i kombinasjoner av ulik logikk og ytelser (Kobro et.al. 2017, Departementene 2018). Det tas flere steder til orde for at innbyggere og brukere i større grad må involveres som likeverdige parter i utvikling av nye løsninger og modeller (KMD 2017, Departementene 2018, **Regjeringen 2012**). Gatelagsmodellen bryter med den klassiske tredelingen vi ofte tenker at velferdsstaten består av; en offentlig, en privat og en frivillig «tredjesektor». Å organisere et ettervern for personer med rusutfordringer i et mer eller mindre ordinært fotballtilbud i norske fotballklubber er originalt. Men er det også innovativt? Innovasjon er enkelt uttrykt noe nytt som er nyttig (for noen) og som blir nyttiggjort. Blir det ikke nyttiggjort/implementert er det i realiteten ikke innovasjon, da er det bare kreativt; en oppfinnelse eller en nyskaping uten praktisk verdi.

Velferdsstaten er i realiteten et antall *velferdskommuner*. Kommunene befinner seg i en presset situasjon mellom lovpålagte oppgaver, garantier og standarder ovenfra, og med krav og forventninger fra en opplyst og krevende befolkning nedenfra. Høy tillit til offentlige tjenester og offentlig styring har holdt modellen sammen, selv om den knirker. Ett grep det tas til orde for, både i offentlige styringsdokumenter og i initiativer «nedenfra», er økt brukerinvolvering, myndiggjøring og samarbeid på tvers av sektorer, fag og kompetanseområder. Dette feltet av nytt radikalt samarbeid på tvers av både horisontale og vertikale strukturer i velferdssamfunnet går under betegnelsen samskaping; *samskaping* i dansk kontekst, *co-creation* og *co-production* (blant annet) i England.

Rapportens kapittel 3 heter «Recovery på sitt beste», kapittelet dokumenterer hva vi fant i møte med spillere og trenere i de fire klubbene. Kapittelet viser at gatelagsfotball handler om langt mer enn å leke med ball. Kameratskapet på banen, i garderoben, i klubbhuset, i måltidsfelleskap og annet, har



gitt mange deltakere et nytt liv. Fotballarenaen fungerer som treningsarena for mange andre ting enn å trille ball. Deltakerne lærer av hverandre, de forstår ting og sammenhenger i sitt eget liv på en ny måte, og de får rammer og støtte rundt seg til å ta tak i ting som har låst seg i livet. Trenerens rolle som forbilder, omsorgspersoner og fasilitatorer for deltakernes egne recoveryprosesser understrekes sterkt. Det er også gitt ut en egen rapport fra del-studie 1 (HA1) – se Thompson et.al. 2019. <http://hdl.handle.net/11250/2579393>.

Kapittel 4, som følger etter et metodekapittel (3), er en nærstudiet av klubbene og deres samarbeidspartnere – hovedsakelig i offentlig sektor. Samarbeidet med kommunen virker nært og tillitsfull, men veldig lite formalisert. Det er også store variasjoner mellom de fire klubbene vi har studert. Samarbeidet med andre offentlige tjenester er enda mindre forutsigbart og er lite gjenkjennelig på tvers av klubbene. Det virker som om den «gatelagsmodellen» som har vokst fram hvert sted er såpass preget av personlige relasjoner, ildsjeler og entreprenørers innsats, både fra tjenestenes side og i klubbene, at vi er usikre på om det gir grunnlag for å kalle det en *modell*. Uavhengig av om satsingen har modellkarakteristika eller om det foreløpig bærer adhokratiets kjennetegn (Mintzberg 1983), er det naturlig å peke på satsingens hybride kjennetegn.

Framveksten av hybride prosjekter og organisasjoner er et kjennetegn ved dagens velferdssamfunn. Sosiale innovasjoner finner ofte sted der ulike rasjonaliteter fra velferdsstatens tradisjonelle sektorer; frivillig, privat og offentlig sektor, kombineres. – Vi viser i rapporten at gatelagene nettopp vokser fram i et slikt hybrid felt med åpenbare innovasjonsimpulser. Satsingen er imidlertid sårbar. Den er sårbar både fordi den ikke har en kvalitetssikret og strukturerende modell i bunn, slik at klubbene på mange måter må «finne opp» sin egen praksis løpende. Dette tar derfor form av de personene som til enhver tid er sentrale i satsingen hvert enkelt sted. Men en like viktig årsak til sårbarheten er den uavklarte økonomien i satsingen. Det hele bæres i dag oppe av årlige prosjekt-tilskudd fra Helsedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet. Støtten gis til Fotballstiftelsen som så fordeler dette videre ut til medlemsklubber. Stiftelsen må søke om slik støtte hvert år. Finansieringen har dermed prosjektkarakter, mens satsingen må sies å ha kommet over i en driftsfase for klubbene, i alle fall for dem som har holdt på en stund – Fredrikstad startet som den første, i 2011.

I sum etterlater vår studie et temmelig tydelig bilde av en vellykket sosialinnovasjon i velferdssamfunnet, blant annet som et viktig bidrag i utviklingen av recoverybaserte praksiser. Det er imidlertid vanskelig å se hvilken plass gatelagssatsingen har i det lokale velferdssamfunnet rundt hver enkelt klubb og i det nasjonale velferdssystemet hvor Fotballstiftelsen er en ny aktør. Kapittel 5 i rapporten drøfter dette dilemmaet. Studien peker på at gatelagene er et svært godt ettervernstilbud med recoveryeffekter hvor deltakerne opplever håp for en tilværelse med nye rammer for verdighet og myndighet over eget liv. Slike funn bryter med mange beskrivelser av hvordan velferdsstaten i mange tjenester skaper fremmedgjøring, stigmatisering og fravær av verdighet. Vi finner derfor grunn til å peke på at de erfaringene og den praksisen som har vokst fram i lokale forsøk med fotball som recovery, trolig kan sies å være på vei mot en modell for lokal samskapende innovasjon, som det norske velferdssystemet trenger – og som etterspørres i sentrale styringsdokumenter. Vi peker også på at erfaringene fra gatelagsfotballen, med noe tilpasning, kan overføres til andre idretter/andre sportsarenaer. Det skyldes at gatelagenes recoverybidrag ikke først og fremst handler om å spille fotball som teknisk disiplin, men at det handler om å arbeide med fysisk og sosial recovery innenfor rammene av et lagspill, i vid forstand.

## Summary

Recovery on the field is a study financed by the Oslofjordfondet. They have provided a support for a qualifying study. The aim of such study is to explore some basic questions in order to determine whether preliminary answers may form a basis for a further and more comprehensive study of the phenomenon. Our study is empirically limited to four clubs: Fredrikstad Fotball, Strømsgodset, Sandefjord Fotball and Odds Fotballklubb.

The project has arisen from a need to investigate whether street football is an example of collaborative innovation within the drug field. Does it work? We have chosen a recovery theoretical perspective in the first part of our study, where we approach individual participants/players in order to reveal which experiences and effects street football has in their lives. The second part concerns the clubs, the respective municipalities and other public services. We aim to expose how different sectors in local welfare systems cooperate, and we want to investigate how and why football clubs, whose basic goal is to win football games, also engage in social work. Our third perspective, also involving the initial two, is about the future of the welfare state. Is there room for such cross sector initiatives, as represented by street football? Our study includes a short description of the challenges of the welfare state, which throughout the post-war period has been in a state of continual expansion. The development has been characterised by apparently limitless possibilities (Vike, 2006 and 2018). In Chapter 1 we demonstrate signs that the welfare state however may have reached its limit – at least a limit to a development along the same lines and principles that have formed the basis for decades of expansion.

There is increasing awareness within the Norwegian welfare society that new solutions and new models for the popular welfare must be developed and tried, in a combination of new forms of logic and services (Kobro et.al. 2017, Departementene 2018). Citizens as well as service users must to a greater degree be involved as equal partners in the development of new solutions and models in the welfare state (KMD 2017, Departementene 2018). The street football model represents a break with the classic tripartite organisation often associated with our welfare state; a public, a private and a voluntary so-called «third sector». To organize aftercare services for drug abusers as a more or less ordinary football activity in Norwegian football clubs is original – but is it also innovative? Simply said, innovation is something new that is useful (for somebody), and that is being used; implemented. If it is not used, it is not innovation, as it is merely creative, an invention or creation without practical value.

In reality, our welfare state is a collection of a number of welfare municipalities. Each municipality is pressured between mandated tasks, as guarantees and standards from above at one hand, and a well informed and demanding public on the other. A considerable confidence in public services and public management has kept the model together, in spite of its weaknesses. One suggested move, both in public steering documents and in initiatives «from below», is increased user involvement, empowerment and collaboration across sectors, disciplines and areas of competence. This field of new, original cooperation, crossing both horizontal and vertical structures in the welfare state, is characterized as «samskaping» in Norwegian; *samskaping* in a Danish context, *co-creation* and *co-production* (among other labels) in England.

Chapter 3 is called «Recovery at its best», and this is exactly what the chapter demonstrates through a systematic review of our findings by interviewing players and coaches in the four clubs. The chapter shows that street football concerns much more than the mere kicking of a ball. Friendship on the field, in the wardrobe, in the clubhouse, during meals etc., has given many participants new qualities in life. The football arena functions as training ground for many qualities other than passing the ball around. The participants learn from each other, they understand aspects and connections in their own lives in

a new way, and they experience bounds, and support when handling difficult emotions and tasks in life. The coaches' role as models, caretakers and facilitators for the participants' recovery processes are crucial.

Chapter 4, following a chapter 3 on method, is a close study of each club and their collaboration partners, mainly inside the public sector. Their cooperation with the authorities seem close and trusting, but to a small degree formalised. There are considerable variations among the four clubs in our study. The collaboration with other public services seems even less predictable and are not recognizable across the four clubs. The «street football model» that has evolved in each location, is influenced by personal relations, enthusiasts and entrepreneur efforts, to such a degree - both from the services and the clubs - that we are uncertain whether it makes sense to even call it a model. However, whether the activity has model characteristics, or whether it carries the hallmark of adhocracy (Mintzberg, 1983), it seems right to point out the hybrid features of this effort. The appearance of hybrid projects and organisations is a distinctive feature of our modern welfare society. Social innovations often arise where different forms of rationality from the traditional sectors are combined. We demonstrate that the street football evolve from such a hybrid field with obvious innovation effects. The effort is, however, vulnerable, as it lacks a basis of quality assurance or a structuring model; the clubs must «invent» their own practice from day to day. The individuals that at any one time organize the activities, thus shape their efforts.

Equally important is the insecure financing of the efforts. Yearly grants from the Directorate of welfare and the Directorate for health are funding the projects today. The grants are paid to the Football Foundation, which in turn distributes the funds to the member clubs. The Foundation must apply every year. The funding thus has the characteristics of a project, while the activities must be considered to be part of the operation for the clubs concerned, at least for the clubs that have been active for a while – such as Fredrikstad, the first to organize street football in 2011.

Our study does, in sum, present a clear picture of a successful social innovation based on recovery, in our welfare society. However, it is difficult to determine the position of street football in particular, or the method it seems to be based on in general, in the future local welfare system. We discuss this dilemma in chapter 5.

Our study concludes that street teams represent good aftercare services, where participants experience hope for an existence with a new framework, dignity and empowerment. These findings are contrary to many reports on how the welfare state through its services creates alienation, stigmatization and loss of dignity. In our view, there is reason to claim that the experiences and the practices that have evolved in local attempts to use football as a form of recovery, may be seen as a step towards a model for local co-creative innovation, much needed by the Norwegian welfare system – and also in demand according to central steering documents. Finally, we go so far as to recommend that experiences from street football are transferred to other sports/other arenas. The recovery effect of the football teams is, after all, not primarily about playing football as such, but in a wider perspective, about achieving physical and social recovery within the framework of a team spirit.

# 1 – Et bakgrunnstppe

**Fotballstiftelsens gatelagssatsing står i en sammenheng. Å kjenne til den velferdspolitiske bakgrunnen som tiltakene i klubbene er vokst fram fra er viktig for å forstå de resultatene som denne studien viser. Vi tror også at en bred samfunnsfaglig forståelse av situasjonen er nødvendig for å forstå hvilke muligheter og utfordringer som satsingen vil kunne møte der gatelagene skal finne sin rolle framover.**

*I'm more interested in the future than in the past,  
because the future is where I intend to live.*

— Albert Einstein

## En velferdsstat i endring

---

Fotballstiftelsens tilbud til personer med livsutfordringer knyttet til rus må anses som et sosialinnovativt tiltak hvor 18 fotballklubber i Norge pt. – antallet vokser raskt, tilbyr trening og kameratskap. Arbeidet er tett knyttet opp til klubbenes ordinære drift. Arbeidet er også i varierende grad koblet opp til kommunenes tjenester på rusfeltet.

Gatelagsmodellen bryter med den klassiske tredelingen vi ofte tenker at velferdsstaten består av; en offentlig, en privat og en frivillig «tredjesektor». Det er økende oppmerksomhet innenfor det norske velferdssamfunnet om at nye løsninger og nye modeller for befolkningens velferd må utvikles og prøves ut i kombinasjoner av ulik logikk og ytelser (Kobro et.al. 2017, Departementene 2018). Det tas flere steder til orde for at innbyggere og brukere i større grad må involveres som likeverdige parter i utvikling av nye løsninger og modeller i velferdssamfunnet (KMD 2017, Departementene 2018). Å skape mer treffsikre løsninger på sammensatte sosiale behov stiller krav til brukerinvolvering, og en åpenhet for større likevekt mellom ulike kompetanser. Det forutsetter bredere partnerskap enn det velferdsstaten tradisjonelt har vært kjennetegnet av (Lundgaard Andersen et.al. 2018, Pestoff & Hulgård, 2015, Kobro et.al. 2017, Loga 2018 b, Departementene 2018). Å involvere dem velferdstjenestene utvikles for, både i utvikling (design) av tjenestene og i produksjon/drift av dem, har dessuten en viktig demokratisk kvalitet ved seg. Om avstanden mellom velferdstjenestenes produksjon og tjenestenes brukere oppleves stor, vil det være en trussel mot velferdssystemets legitimitet (Boyle & Harris 2009, Bakken et.al. 2002, Kroken og Madsen 2016).

I hele etterkrigstiden har velferdsstaten vært i kontinuerlig ekspansjon. Utviklingen har vært preget av velferdsstatens tilsynelatende *grenseløshet* (Vike 2006 og Vike 2018). Modellen har bygget på et paradoks som først de seneste 10-20 årene har kommet til overflaten. Det handler om å kombinere effektivitet og demokrati. Effektivitetsmålet står sterkt i *New Public Management* (NPM), opprinnelig en modell utviklet i amerikansk næringslivskontekst, importert som dominerende styringsrasjonalitet i alle deler av velferdsstaten utover på 80-tallet (Christensen & Lægreid 2001, Vike 2006, Berg 2014). Modellens økonomisk orienterte styringslogikk førte til at kritiske blikk ble rettet mot det statlige *byråkratiet*. Byråkratets standardiserte og rutinepregede arbeidsformer ble sett på som mangelfulle og

uhensiktsmessige for å skape innovasjon og effektivitet (Tranøy og Østerud 2001, Christensen & Lægreid 2002, Vike 2006, Vike, Haukelien & Debesay 2016). Raffinerte målemetoder og oppskrifter for ledelse og kontroll med inspirasjon fra privat sektor ble i stor skala implementert i alle statsforvaltningens tjenesteområder. Demokrati og brukerinnflytelse nedenfra ble enten oversett eller lavt prioritert i jakten på effektivitetsgevinster. Samtidig med innføring av NPM-prinsipper har en annen bevegelse foregått parallelt (Vike 2006). Det handler om *delegering*, hvor velferdsstaten i realiteten har utviklet seg til en modell for *velferdskommuner*. Oppgavenes mål og hensikt defineres i statlige organer, men delegeres deretter ned til kommunalt nivå for gjennomføring (Kobro 2018).

Det oppstår et dramatisk dilemma for kommunene når ressursene for å løse oppgavene ikke henger tritt med oppgavenes høythengende mål, volum og kompleksitet. Dilemmaet blir tydelig når kravene om kontroll og måling iht. effektivitet opprettholdes. NPM-modellen insisterer på at alle vesentlige oppgaver skal kunne måles og kontrolleres, og at kompleksitet best løses gjennom oppdeling av oppgavens sammensatthet i målbare størrelser. Beregning av kostnad og verdi for hver enkelt innsatsfaktor, internfakturering, måling av resultater, servicestandarder, økonomistyring og rapportering, er blitt sentrale komponenter i en miks som ofte kalles modernisering, men som langt på vei først og fremst handler om *effektivisering* (Vike 2006).

Høyden og bredden på målene i velferdskommunenes tjenester fastsettes av et statlig politikk- og forvaltningssystem, mens det operative ansvaret for å følge opp målene altså hele tiden skyves nedover. Til slutt er det kommunenes førstelinjetjeneste som sitter med det praktiske ansvaret for å oppfylle målene og svare på kontrollspørsmålene. Dette setter kommunene i en vanskelig situasjon. Situasjonen er ikke bare vanskelig i et ressursperspektiv, modellen skaper også et demokratisk underskudd (Lundgaard Andersen et.al. 2018, Esping-Andersen 2006, Vike 2018).

Trender i samfunnet utenfor offentlig forvaltning forsterker bildet. I tråd med økt vekt på skreddersøm og kundetilpasninger i samfunnets generelt, krever innbyggerne i roller som velferdstjenestenes *mottakere*, mer personlige, fleksible og tilpassede løsninger hvor de selv kan ha innflytelse. Dagens borgere protesterer mot rigide, hierarkiske og standardiserte måter å forholde seg til medborgerskap på (Sennett 2013). Mange opplever dessverre å bli umyndiggjort og fratatt verdighet i møte med hjelpeapparatet. Som kresne kunder i et velferdsmarked, hvor skatteseddelen oppfattes som betaling for tjenester borgeren/kunden har rett på, reagere brukerne negativt på situasjonen. Dette setter kommunene under et dobbelt press. Garantier og standarder kommer ovenfra og nye krav fra en stadig mer informert og krevende offentlighet kommer nedenfra (Vike et.al. 2018).

Mange demokratiske fora og verktøy for økt borgerinvolvering er etablert for å bøte på situasjonen. Særlig i Danmark har man forsøkt en rekke kompenserende tiltak. Noen avdekkes å være skinn-demokratiske konstruksjoner (Lundgaard Andersen & Espersen 2017, Ravn Olesen et.al. 2018), men en rekke utforskende initiativer med foreløpig lovende resultater prøves for tiden ut i en rekke kommuner på ulike velferdsområder (Lundgaard Andersen et.al. 2018). I Norge har vi fra USN/SESAMs side nylig ledet et casestudie av norske kommuners sosiale innovasjonsinitiativer uten å finne svært gode eksempler på det vi der kaller «tykk samskaping»; et samarbeid som er preget av gjensidig likeverdighet både horisontalt mellom ulike kompetansetradisjoner/sektorer, og vertikalt mellom det såkalte *hjelpeapparatet* og dets *mottakere* eller *brukere* (Lundgaard Andersen et.al. 2018, Kobro 2018) – se nærmere beskrivelse av samskaping lenger ut i rapporten.

## Tillit så langt strikken rekker

---

Den strikken kommunene trekker i med sitt arbeid for å dekke gapet mellom befolkningens forventninger og lovpålagte krav og standarder i en presset ressursituasjon, er folks tillit. Tillit er selve fundamentet for velferdsstaten (Bergh & Bjørnskov 2014, Skirbekk og Grimen 2012, Høyer et.al. 2016). Tillit utgjør både økonomiens og velferdssystemenes forutsetninger. En høy generell tillit mellom mennesker, og mellom befolkningen og det offentlige apparatet, er et vesentlig karakteristika ved det nordiske velferdssamfunnet (Høyer et.al. 2016). Endret demografi, migrasjon, en informert offentlighet som kjenner sine rettigheter, en opplevelse av demokratisk underskudd og et voksende antall komplekse problemer («*wicked problems*») kombinert med teknologiske og medisinske innovasjoner som gjør det *mulig* å avhjelpe lidelser som det offentlige likevel ikke vil eller kan *prioritere*, setter tilliten under press.

Når velferdskommuner i vår tid opplever at strikken ikke kan strekkes lenger, er det fare for at det oppstår tillitsbrudd. Det kan utvikle seg alvorlige legitimitetsutfordringer i forholdet mellom befolkningen og «det offentlige hjelpeapparatet» som det ofte kalles. I realiteten vil tillitsbruddet kunne slå uheldig ut i forholdet mellom kommuner og lokal befolkning. Spørsmålet reiser seg om situasjonen kan løses med mer innsparing, mer effektivisering, sterkere kontroll og styring og enda flere reformer med desentralisering av oppgaver? – En annen vei diskuteres i den politiske diskursen og i et økende antall forskningsstudier (Kobro 2017, Departementene 2018, Loga 2018 a). Hvilket potensial finnes for innovasjon i samskaping og entreprenørskap (Kobro 2018)? Gatelagsfotballen og dette forskningsprosjektets undersøkelse av fenomenet hører til det bilde som avtegner seg under et slikt spørsmål.

## Ideen til et forskningsprosjekt

---

Det var på en workshop i regi av *Kommunal og regionaldepartementet* (KMD) våren 2017 at en representant for Fotballstiftelsen møtte en representant for daværende Høgskolen i Sørøst-Norge; nå Universitetet i Sørøst-Norge, og hvor samtalen som oppsto resulterte i den studien som denne rapporten dokumenterer. Representanten for Fotballstiftelsen som har ansvar for å koordinere drift og utvikling av gatelagsfotball i Norge, skrøt av gatelagsfotballens svært positive effekt på tiltakets målgruppe. USN-forskeren ble straks interessert, men også kritisk og spurte derfor Fotballstiftelsen om hvordan de kunne vite at tiltaket var så vellykket? Entusiasten fra fotballstiftelsen refererte til en rekke vitnesbyrd fra enkeltpersoner. Samtalen utviklet seg med respekt, men også i nysgjerrighet. Er det sikkert at enkelthistorier forteller hele sannheten? – Og om de så gjør; hva er det i så fall som gjør at tiltaket lykkes så godt? Kan i så fall måten gatelagene jobber på læres, imiteres og skaleres over til andre velferdsområder? Dialogen fortsatte etter workshopen i Oslo og resulterte etter hvert i en prosjektbeskrivelse og en prosjektsøknad til *Oslofjordfondet*<sup>1</sup> (OFF).

Fordi vi har en sterk tro på å utvikle forståelse og innsikt i samfunnsfaglig kontekst sammen med dem som utgjør kunnskapsutviklingens empiriske grunnlag, valgte vi å knytte forskningen tett opp til fire klubber; en klubb i hvert av de fire fylkene som OFF dekker. De fire klubbene ble kontaktet og var raskt villige til å delta: *Fredrikstad Fotball*, *Strømsgodset*, *Sandefjord Fotball* og *Odds Fotball*.

Prosjektet/søknaden til OFF handlet om å få støtte til et *kvalifiseringsprosjekt*. Regionale kvalifiseringsprosjekter skal gjennomføres FoU-prosjekter hvor det utvikles ny kunnskap. OFFs kvalifiseringsstøtte

---

<sup>1</sup> <https://www.forskningsradet.no/servlet/web/prognett-oslofjorden/Oslofjordfondet/1253953822238>

skal gå til FOU-aktivitet som er kritisk for at et hovedprosjekt skal kunne etableres og/eller gjennomføres. Vårt prosjektet ble delt opp i tre arbeidspakker med hvert sitt forskningsspørsmål, i prosjektet kalt *hovedaktiviteter* (HA). De tre HA'ene rapporteres her i hvert sitt kapittel. Nedenfor gis bare en kort redegjørelse for hver av dem.

### Kort om prosjektets hovedaktiviteter

---

**HA1** handler om å studere fotballagenes recovery-orienterte praksis overfor enkelt deltakerne. Forskningsspørsmål var: *På hvilke måter støtter deltakelse i et gatefotballag personenes håp og tro på egne muligheter til recovery? Hvordan erfarer deltakerne at gatefotball styrker deres tilhørighet til lokalmiljøet utover det aktuelle fotballaget?*

**HA 2** er i større grad en studie av fotballklubbene; hvordan de organiserer sitt gatelagsarbeid, hvor godt det er forankret i øvrig drift og hvordan samarbeidet med deres aktuelle kommunes rusforebygging og etterverntilbud er. Sentrale forskningsspørsmål er: *Kan man være både fotballklubb og hjelpeinstans; hvilke grøfter finnes, hvilke feilsteg har klubbene selv erfaringer med? Kan vi identifisere dilemmaer? Hvilke formelle og uformelle kompetanser og relasjoner skapes rundt brukerne i eventuelt samspill mellom klubbene og offentlige velferdstjenester?*

**HA 3** handler om å plassere «fotball-rusomsorgen» inn i den norske/nordiske velferdsmodellen. Vi ville undersøke om vi finner empirisk grunnlag for å gi et faglig bidrag til en ny forståelse av samskapende sosial innovasjon i den norske rusomsorgen. Forskningsspørsmål her er *hvordan gatelagsfotballen passer inn i den såkalte norske modellen og om den i tilfelle representerer en innovasjonsimpuls. Kan eventuelt det nye skaleres til flere velferdstjenester?*

Vi tok mål av oss å arbeide tett med de fire klubbene underveis, og dessuten være aktive med formidling av prosess og resultater internt i fotballmiljøet og blant involverte offentlige stakeholdere m.v.

### Litt bakgrunn om gatelagsfotball

---

Da gatelagsfotball startet i sin opprinnelsesform internasjonalt, ble det omtalt som «StreetSoccer Football» (Pringle 2009). Målgruppen var i hovedsak personer som var hjemløse og kunne, som en følge av dette, erfare psykisk helse- og rusutfordringer. Initiativene til lagene ble ofte tatt av frivillige/humanitære organisasjoner som f.eks. Frelsesarmeen. På verdensbasis blir «Homeless Worldcup» arrangert, hvor lag fra hele verden deltar. Frelsesarmeen i Norge har også deltatt med lag i denne turneringen, og turneringen har vært arrangert i Norge. Frelsesarmeen i Norge var den første organisasjonen som drev med organisert gatelagsfotball. Andre frivillige organisasjoner som Blå Kors og Kirkens Bymisjon har hatt, og har fortsatt noen steder, egne fotballag. I Norge startet Fredrikstad Fotballklubb (FFK) i 2011 opp et tilbud om gatelagsfotball som primært rettet seg mot personer som slet med rusutfordringer. Det var gjennom samarbeid mellom en lokal ildsjel/en sosial entreprenør og Johan H. Andresen i FERD, at det fra sistnevnte ble stilt midler til rådighet som gjorde det mulig å etablere det første gatelaget i sitt slag i Norge i 2011. Tiltaket vakte stor interesse og entusiasme. Tilbudet ble raskt kjent for å ha positive effekter for de som deltok (Tonholm 2017). Andre lag kom raskt til. I 2015 ble Fotballstiftelsen dannet på bakgrunn av de gode erfaringene fra FFK. 12 lag etablerte Fotballstiftelsen, i dag er antallet i ferd med å nå 20. *Fotballstiftelsen* en overbygning for organisering av turneringer, serierkamper og med et system for å søke og fordele penger, samt dele erfaringer og kunnskap.

Gatelagsfotball i Norge omtales som et lavterskeltilbud rettet mot personer som sliter med rusutfordringer uten at man må ha henvisning eller å måtte søke om plass (Hystad 2017).

## Forskning på gatelagsfotball

---

Gatelagsfotball er lite studert i norsk kontekst, men interessen er tiltakende. Fotballstiftelsens ambisjoner for gatelagsfotballen er at den skal være inkluderende og engasjerende. Stiftelsen ønsker å bruke sin posisjon til å utgjøre en forskjell for en bestemt gruppe i samfunnet. Målsettingen er å skape en bedre hverdag for utøverne. *Lykkes de med dette?* I egne øyne gjør de det, og i møte med bevillende myndigheter, overfor massemedia og i intervjuer med forskere, forteller de om enkeltpersoner som har «fått livet tilbake» gjennom gatelagens aktivitet. Det foregår en parallell sosial/diakonal fotballsatsing utenfor Fotballstiftelsens rammer. Mest kjent er Frelsesarmeens gatefotball for hjemløse, men det finnes også noen enkeltstående lokale initiativer med fotball for asylsøkere, fotballag for psykisk utviklingshemmede, med mere.

Etter oppstarten i Fredrikstad i 2011 har det vært beskjedne forskningsaktiviteter knyttet til gatelagsfotballen spesifikt, og lite forskning på idrett og sårbare grupper generelt til tross for at aktiviteten har spredt seg i mange regioner. Studier av rusmisbrukere som lykkes med å komme ut av misbruk viser ofte at veien ut handler om å resosialiseres inn i et liv med andre og nye forventninger til dem selv og samfunnet rundt dem. Bedringen kan i mindre grad tilskrives direkte effekt fra hjelp som mottas fra ulike behandlingsinstitusjonene (Fugletveit og Tonholm 2013). Mikaelson & Tonholm (2012) har undersøkt hvilke opplevelser spillerne hadde ved å delta på FFK's gatelag. Sentrale funn handlet om at spillerne hadde positive opplevelser av det å delta på gatelaget med økt mestringsfølelse og et bidrag til å håndtere hverdagen bedre. I sin mastergradsoppgave undersøkte Hystad (2017) vilkår for sosial deltakelse. Hans studie var sentrert rundt hvordan deltakelse og samhandling tar form og holder seg innad i laget. Han viser at det på en side finnes en gruppementalitet som går ut på å verne om hverandre, med verdier som tillit, kameratskap og samhold. På en annen side oppstår det tidvis situasjoner som truer verdier som spillerne holder høyt og som derfor er krevende å håndtere. Det å være tilknyttet klubben og klubbens fellesskap, krever i tillegg disiplin og lojalitet av spillerne – ferdigheter ikke alle har opparbeidet i tidligere livserfaringer.

I en litteraturgjennomgang av internasjonal forskning om gatelagsfotball skriver Friedrich og Mason (2017) at det er et tydelig overvekt av forskning på feltet fra England, Skottland og Australia. Dette forklares delvis med den rollen fotball og fotballklubber har i britisk kultur. Forfatterne tar til orde for at det bør settes i gang flere empiriske studier fra feltet i andre land. Forfatterne identifiserte 15 ulike forskningsprosjekter hvor flertallet av dem var kvalitative og hadde positive funn der deltakerne rapporterte økt trivsel og tilknytning og forbedret fysisk helse ved deltakelse i gatelagsfotball. Det ser ut til å være behov for flere kvantitative studier for å triangulere de kvalitative funnene. Forfatterne skriver at de ikke kan gi en krystallklar oversikt over om- og hvordan gatelagsfotball virker, men at de i stedet identifiserer noen områder som må tas med i utvikling og vurdering av tiltak, i evalueringstudier, og i teoretiske antakelser om gatelagsfotball. Pringle og Sayers (2004) beskriver programmet «It's a Goal!» (IAG!) som ble gjennomført i et helseforetak nordvest i England med avslutning i 2012 (Thompson et al. 2019) IAG!-programmet er et 11 ukers terapeutisk program basert på bruk av fotball som aktivitet og metafor for menn med psykiske helsevansker. Deltakelse i programmet ser ut til å ha en betydelig positiv virkning på psykisk helse og velvære for de som fullførte prosjektet. Spillernes opplevelser av velvære økte fra mye under gjennomsnittet for befolkningen, til nær befolkningsgjennomsnittet ved slutten av programmet. Lamont et al (2017) har i en kvalitativ studie undersøkt betydningen av gatelagsfotball og gå-fotball for personer med psykisk helsevansker i recoveryprosesser. Forfatterne undersøkte faktorer som ligger til grunn for gode resultater i fire samarbeidsprosjekter med



ulikt fokus på fotball og fotballens rolle. Macnaughton & Meldrum (2017) gjorde en litteraturstudie i kanadisk kontekst, hvor fysisk aktivitet knyttes til personer med psykisk helse- og rusvansker. De viser at fysisk aktivitet har et potensiale til å være både inkluderende og ekskluderende. Forfatterne understreker at det bare er gjort en håndfull studier knyttet til gatelagsfotball, men med utgangspunkt i nitten måneders deltagende observatørarbeid og tretti intervjuer, viser studien til både spenninger og positive bidrag ved deltakelse i gatelagsfotball. Studien bidrar til kunnskap om deltakelse i gatelagsfotball, sosial inkludering og kreative tilnærminger til å støtte mennesker i deres egne recoveryprosesser. McKeown & Spandler (2017) har som utgangspunkt for en annen studie, at gatefotball kan bringe folk sammen i handlinger av solidaritet og samvær. Forfatterne bruker metaforikk fra den kjente fotball-sangen *You'll Never Walk Alone*, for å beskrive betydningen av fotball i psykisk helsearbeid. Utgangspunktet deres er data fra kvalitative intervjuer som ble utført som en del av evalueringen av et fotball- og psykisk helseprosjekt.

Oppsummert fra norsk og internasjonal forskning om gatelagsfotball, viser særlig tre forhold: 1) Det er behov for ytterligere forskning innen dette området, særlig i kontekster utenfor den angloamerikanske kulturen, 2) Det er behov for studier som rommer både kvalitative og kvantitative studier i kombinasjon, og 3) Den norske gatelagsfotballen har en annen profil enn det internasjonale litteraturgjennomgang viser. Gjennomgangen viser likevel at gatelagsfotball i hovedsak fremstår som svært betydningsfull for både de som deltar og for klubbene. Vår studie følger dette opp med å utforske videre hvilke virkning deltakelse på gatelag det kan ha for spillere og klubber.

## 2 - Metode

**Recovery på banen** handlet om å undersøke og kartlegge flere områder og faktorer samtidig. Vi anvender derfor flere forskningsmetoder, avhengig av hvilken del av studien vi arbeidet med å hente inn data for å belyse. I dette kapitlet gjør vi rede for de metodologiske grepene som ble gjort underveis.

*What we observe is not nature itself,  
but nature exposed to our method of questioning.*  
- Werner Heisenberg

### Et kvalifiseringsprosjekt

---

Vi må, som tidligere, understreke at forskningsprosjektet «Sosial innovasjon med ball – recovery på banen», er et *kvalifiseringsprosjekt*. Prosjektet har i praksis vært gjennomført som tre delstudier, tett integrert med én gjennomgående prosjektgruppe og en prosjektledelse for alle de tre hovedaktivitetene. Kapittel 3-5 gjør rede for funn og vurderinger knyttet til hver av disse tre. Hovedaktivitet 1 er gjennomført i sin helhet av forskere fra USNs *Senter for psykisk helse og rus* (SFPR). Arbeidet er, foruten kapittel 2 nedenfor, også publisert i egen del-rapport (Thompson et.al. 2019).

Prosjektarbeidet har pågått i perioden januar 2018 til januar 2019. Prosjektgruppen som har hatt det overordnede ansvaret for alle delstudiene har vært:

- Tore Knutsen, fotballspiller Sandefjord Fotball
- Cathrine Johansen, fotballspillere Asker Fotball
- Espen Lindmark, Fotballstiftelsen og trener for Stabæk fotballs gatelag
- Petter Olsen, trener Sandefjord Fotball
- Marit Borg, professor USN
- Lars U. Kobro, seniorforsker USN har vært studiens prosjektleder
- Bengt Karlsson, professor, USN har vært studiens faglige leder

### Forskningsetikk

---

Studien ble meldt og registrert hos Personvernombudet for forskning og godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD). Alle deltakere ble informert om studiens bakgrunn og målsetting i skriftlig informasjonsmateriale og gjennom muntlig informasjon fra forskningsmedarbeiderne ved det første fokusgruppeintervjuet våren 2018. De som aksepterte deltakelse fikk utdelt et informasjonsskriv sammen med et samtykkeskjema. Før oppstart av alle fokusgruppeintervjuene og workshoper, informerte forskerne om at studien ble gjennomført av Universitetet i Sørøst-Norge (USN). Det ble for hver samling redegjort for studiens hensikt og bakgrunn og at deltakerne når som helst kunne trekke seg fra studien og be om at deres opplysninger i så fall ble slettet. Se Thompson et.al. 2019 for ytterligere detaljer om forskningsdesignet med vedlegg.

Denne rapporten er skrevet med tanke på å ivareta informantenes anonymitet. Vi har også valgt å anonymisere klubbene og kommunene som er involvert ved at de uttalelsene og forskningsfunnene vi har fra dem ikke lar seg identifisere til klubb/kommune. Det er ikke påkrevet av forskningsetiske årsaker, men vi ønsker å holde oss til kvalifiseringsprosjektets fokus på gatelag som sosialpolitisk fenomen med bruk av de fire klubbene som caser. Vi er redd et fokus på enkeltklubb eller enkeltkommune vil forskyve og undergrave et slikt system-perspektiv.

## Metodisk design og gjennomføring

---

Formålet med studien av gatelagsfotball har vært å belyse hva som er det særegne bidraget fotball som interesse- og felleskapsområde kan ha for personers recoveryprosesser, hvordan klubbene og det velferdssamfunnet de er en del av jobber i feltet, og om det avtegner seg et innovasjonsarbeidet som kan konseptualiseres, imiteres og skaleres på flere områder i det norske velferdssamfunnet. Som vi viste ovenfor var studien inndelt i tre hovedaktiviteter (HA) – se kapittel 1.

HA1 ble ledet av Marit Borg, i tett samarbeid med Bengt Karlsson, med assistanse fra Tommy Thompson, USN, Tore Knutsen fra Sandefjord Fotballs Gatelag, Annette Lofthus fra FFKs gatelag og Cathrine Johansen fra Asker fotballs gatelag. I tillegg til prosjektgruppen som har hatt en overordnet funksjon med oppfølging av studiens rammer og progresjon, har personene nevnt overfor vært en *kompetansegruppe for HA 1*. Deres funksjon har vært knyttet til utvikling og gjennomføring av forskningsaktiviteter i del-studie HA1.

### Hovedaktivitet 1 (HA1)

I HA1 gjennomførte vi to fokusgruppeintervjuer i hver av de fire klubbene i en to-steps modell. Deltakerne i fokusgruppene var personer med rus- og psykiske helseutfordringer; spillere i gatelagene. Alle deltakerne var over alle 18 år og ble rekruttert gjennom kontaktpersoner i hver av de fire klubbene. Deltakerne måtte lese et informasjonsskriv og signere samtykkeerklæringer før igangsetting. Temaene som ble utforsket i intervjuene var basert på en semistrukturert intervjuguide, utarbeidet på bakgrunn av studiens forskningsspørsmål. I Thompson et.al 2019 ligger som vedlegg alle fullmaktsskjemaer og intervjuguide mv. knyttet til HA1. I denne rapportens ligger vedlegg knyttet til HA 2.

Fokusgruppeintervjuene ble transkribert ordrett. Det samlede datamaterialet besto av 103 sider tekst. Teksten ble analysert ved bruk av tematisk innholdsanalyse (Borg & Askheim, 2010; Kvale & Brinkmann 2015; Borg, Karlsson & Kim 2015). Analysen ble gjennomført av Bengt Karlsson og Marit Borg. Tentative funn ble reflektert over i kompetansegruppa. Forskerne samarbeidet om analysen med vektlegging av refleksivitet og refleksjon. Egen forforståelse og fortolkninger vil alltid vil spille inn i forskningsarbeid generelt og i analysearbeid spesielt. Fordelen med å være flere forskere som arbeider tett sammen er derfor at man kan hjelpe hverandre med å fokusere på hvordan individuell forforståelse spiller inn, snarere enn å diskutere om det faktisk gjør det. Kompetanse på å se betydningen av egen rolle i samhandling med deltakerne, de empiriske dataene, de teoretiske perspektivene og egen forforståelse omtales gjerne som refleksivitet. Refleksivitet forutsetter en kritisk selvrefleksjon rundt hvordan forskernes egen bakgrunn, forståelser og posisjoner virker inn på hele forskningsprosessen. Det er viktig med kunnskap og bevissthet om hvordan forskerne tolker og konstruerer sine funn (Finlay 2011, Finlay 2012).

Fokusgruppe størrelsen varierte mellom 8-18 deltakere. Det eksakte antallet personer som deltok i de ulike fokusgruppene under HA1 er litt vanskelig å sammenstille fordi det under flere anledninger kom

nye til underveis i intervjuet og noen ble sittende litt avventende i utkanten og høre på. Vi anslår likevel at antall personer som deltok i intervjuene var 51. Lagets trener deltok noen steder i intervjusituasjonen, men er ikke medregent som deltaker her.

Det ble delt ut spørreskjema til deltakerne. Totalt 41 personer besvarte spørreskjemaet; 3 kvinner og 38 menn. Det er stor spredning i alder. De fleste er imidlertid mellom 40 og 50 år. Omtrent halvparten oppgir å ha kjæreste eller samboer, halvparten single. Den store majoritet oppgir å være norske. Flesteparten har videregående skole, men mange oppgir også å ha en høgskoleutdanning. Over halvparten bor i leid bolig. Nesten 20 prosent var i fast arbeid, de øvrige oppga å drive frivillig arbeid eller annet. Det var stor bredde i forhold til hvor lenge deltakerne hadde vært gatelagspillere.

Mange av deltakerne oppga å ha kontakt med både spesialisthelsetjeneste, ulike kommunale tjenester og brukerorganisasjoner. Spillerne oppga gjennomgående stor interesse for fotball og andre sosiale aktiviteter, de la positiv vekt på å være sammen med venner og familie.

### **Hovedaktivitet 2 (HA2)**

HA2 ble gjennomført med flere ulike datainnsamlinger. Det ble for det første gjennomført en såkalt «Word Café» i hver av klubbene. Metoden er en tilrettelagt assosiativ samtaleform hvor en forsker fasiliteter samtaler rundt noen få sentrale fokusområder/spørsmål. Deltakerne tenker individuelt og skriver ned tanker/ideer/svar i et åpent «torg» på gulvet hvor deltakerne så leser og lytter på hverandres innspill. Deltakerne vandrer så rundt og gjør seg kjent med hverandres skriftlige tanker/ideer/innspill før de så får en oppfølgende spørsmål å tenke på/svare på. Deltakerne velger da ut en lapp (en tanke/idé) som de bygger videre på. – Det trenger ikke- og er ofte ikke deres egne forutgående tanke eller idé de jobber videre med. Slik kan prosessen fortsette så langt fasilitatoren finner det hensiktsmessig. I vårt tilfelle ble prosessen ført gjennom tre trinn pluss en åpen avslutning. Deltakerliste og spørsmålene brukt i Word Café er vedlagt. Thea Kristine Eide deltok som vit.ass. og dokumenterte prosess og resultater fra den skriftlig i alle de fire klubbene.

Totalt 32 personer fordelt på de fire klubbene deltok i Word Café. Deltakerne kom fra flere funksjoner i klubbens virksomhet og ledelse, de kom fra kommunen og NAV. I en av klubbene var stedets arbeidsmarkedsbedrift representert, og alle steder var det minst to deltakere fra spillergruppa.

I tillegg til Word Café ble de fire klubbens daglige ledere intervjuet skriftlig. Materialet fra de to datainnsamlingene ble så fulgt opp i telefonsamtaler med enkeltpersoner i kommunenes rus-enhet og i klubbene. Det er ikke gjort lydopptak av dette, kun fyldige notater, fra både telefonsamtalene og Word Café-workshopene.

### **Hovedaktivitet 3 (HA3)**

HA3 har i større grad vært en «skrivebordsstudie». HA3 består foruten samtalen med representanter for Fotballstiftelsen, av å behandle datamaterialet fra HA1 og HA2 i lys av tilgjengelig norsk og internasjonal kunnskap om den norske velferdsstaten generelt og samskapende sosial innovasjon spesielt. Professor Halvard Vike og Lars U. Kobro foretok slik vurdering, og har skrevet kapittel 5 i fellesskap.

I siste fase av prosjektet ble foreløpige resultater fra prosessen forelagt og diskutert med daglig leder og utviklingssjef i Fotballstiftelsen, med åpning for å korrigere eventuelle faktafeil og supplere med innsikt og informasjon, spesielt knyttet til HA3.

Både fokusgruppeintervjuene (HA1) og Word Café-workshop (HA2) ble foretatt i henhold til deltakerens ønsker i klubbens lokaler; enten i egnet møterom, i garderoben eller i klubbens kantine. På den måten ble vi kjent med store deler av klubbarbeidet. Det hele foregikk i en dramaturgi preget av bilder av store fordums helter, pokaler og avisoppslag i glass og ramme. Velkjente fotballspillere vandret rundt i lokalene, ett sted foregikk keeper trening på gressmatta utenfor vinduet mens intervjuet foregikk, et sted satt 'gammelkara'; tidligere spiller og ressurspersoner i laget, i tilstøtende pauserom. Alt dette bidro til å sette stemningen og konseptuere arbeidet som et genuint klubbprosjekt.

## 3 - Recovery på sitt beste

**Dette kapittelet presenterer våre funn og de vurderingene vi har gjort i henhold til forskningsspørsmålene i kvalifiseringsstudien HA1 med studiens personlige erfaringsbaserte fokus.**

*Dette er så neppå! Jeg gleder meg til hver eneste trening.  
(Gatelagsspiller)*

### Verdighet og deltakelse

---

Å ivareta menneskers verdighet og selvrespekt i arbeid med psykisk helse og rus er krevende (Karlsson, Borg, Revheim & Jonassen 2013). Hvordan lykkes fire fotballklubber som i utgangspunktet er bemannet og organisert for å vinne toppseriekamper, med å skape et inkluderende fellesskap og et godt ettervernstilbud? Vi var i vårt møte med gatelagenes deltakere, det vi fortsettelsen vil kalle gatelagsspillere eller rett og slett bare fotballspillere, opptatt med å studere hva det innebærer for dem å delta i et slikt lag, hvilke innvirkninger det har hatt for deres liv utenfor garderobe og gressmatte<sup>2</sup>. Hvilke erfaringer fra det å være med på et slikt lagspill slår over i personenes psykiske helse og recoveryprosesser?

Spørsmålene ovenfor handler om nære personlige forhold. Det var derfor litt overraskende for oss at deltakerne viste seg svært åpne og motivert for å bidra med sine erfaringer og kunnskap. Hele studien har vært preget av stort engasjement, mye latter og humor, åpen deling av historier fra kamper og treninger, livshistorier fra hverdagslivet, erfaringer med møte med andre tjenester i lokalsamfunnet, og mange forslag til hvordan både gatelagsfotballen og offentlige velferdstjenester kan videreutvikles.

I analysen av datamaterialet avtegner det seg fem hovedtema under det perspektivet HA1 tok fore seg: 1) Fotballaget/gatelaget. 2) Et samhold som gjør at du kan være deg selv. 3) Norges beste ettervern. 4) Ønsker framover.

Flere av disse temaene blir belyst med undertemaer for å fange opp variasjon, fellestrekk og sammenhenger under overskriftens hovedfokus nedenfor. Men før vi går tettere inn på hvert enkelt funnområde, må vi se noe nærmere på det sosialfaglige grunnlaget studien bygger på, nemlig recovery.

### Et recovery-perspektiv

---

I Meld. St. 26 (2014–2015) *Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet*, heter det: «Regjeringen vil skape pasientens helsetjeneste. Pasientenes behov skal settes i sentrum for utvikling og endring av helse- og omsorgstjenesten. «Ingen beslutninger om meg, tas uten meg». For å oppnå dette kreves endringer» (s. 9). Vi ser at Regjeringen her mener at det er behov for endringer i helse- og

---

<sup>2</sup> Se også masteroppgaven til Hystad 2017, med omtrent samme formål.

omsorgstjenestene. Dette kan bare skje, sies det, ved at pasienten eller brukeren er den som er i førersetet og deltar i alle avgjørelser vedrørende seg selv og de tilbud personen tilbys. Endringene som kreves, omfatter ikke bare alle helse-, sosial- og velferdstjenestene, det krever samfunnsmessige endringer i betydningen av å kunne akseptere et stort menneskelig mangfold og forskjellighet, kunne inkludere og akseptere mennesker som er annerledes enn oss selv og som ønsker å være det, samt å se på helse som fysisk, psykisk, sosial og eksistensiell. Alle disse elementene er grunnleggende i begrepet recovery, og hvordan man kan arbeide med recovery som utgangspunkt.

*Se ytterligere redegjørelse for studiens recovery-faglige utgangspunkt i Thompson et.al. 2019.*

## Gatelaget – gode også uten ball

---

I alle lagene møtte vi noen som elsket fotball mens andre var mer opptatt av laget som en arena for mening, moro, trening og fellesskap. Deltakerne gav oss et godt innblikk i hva det å være et lag handler om. Det var sterke beskrivelser om fellesskapet rundt ballspillet, rundt måltidene, og hva de ellers var sammen om. Dette sammenfaller med andre studier av gatelagsfotball (Hystad 2017, Friedrich & Mason 2017, Mikaelson og Tonholm 2013, Pringle 2009).

Vi vil deler temaet knyttet til lagets sosiale kvaliteter i tre undertema. Det handler om å *gjøre hverdagen mer meningsfull, å delta på en arena hvor deltakerne kan trene på mange ting, og ha trenere som ser den enkelte.*

### **En mer meningsfull hverdag**

Et av temaene i fokusgruppesamtalene handlet om hvorfor deltakerne begynte i gatelaget. For noen var det en lang og grunnleggende fotballinteresse fra de var barn.

*«...ja det var liksom fotballen...fotballinteressen det starta med». En annen: «Ja, alltid vært glad i fotball ja. Og særlig den klubben her da.....Den klubben her har jeg alltid holdt med. Så jeg syns jo det er et enormt bra tilbud.»*

I flere intervjuer kom det fram at mange deltakere hadde spilt fotball som barn/unge, at de hadde et lag som de holdt med, og at de var opptatt av fotball med «hele sitt hjerte», som en uttrykte det. For andre handlet det om å komme i gang med en aktivitet og oppleve mer mening i hverdagen. Motivet var mer en flukt fra noe enn en tiltrekning til et bestemt lag eller aktivitet. Det å ha noe annet enn rus å gå til, å treffe andre og komme i form ble fremhevet.

*«...det er for å få hverdagen litt mer meningsfylt, for å si det på den måten. Og ja det...det er...har veldig mye å si å ikke bare sitte hjemme og kanskje gå ut og begynne å ruse seg igjen. Det er veldig viktig å ha et sted å gå til.»*

Deltakerne la vekt på å ha det bra sammen med andre, og støtte hverandre slik som en skal gjøre i et fotballag. En deltaker fortalte at han ble «sterkere i seg selv» gjennom å ha det bra sammen med andre. Ord som gikk igjen var *samhold*, ha noe å *glede seg til*, holde seg *sysselsatt*, oppleve *mestring*, og ha det *gøy*. En sa: «Det er mye mer positivt å spille fotball enn å gå og ruse seg. Ja, ikke sant – alt er bedre!».

Det at laget var et trygt sted og at treningen foregikk i trygge rammer var vesentlig. Samholdet strekker seg utover egen klubb. Det har oppstått vennskap på tvers av klubber. På kampdager spiser lagene

lunsj sammen etter kampen. Dette skaper et bredere fellesskap og samvær enn bare internt i klubben. Intervjuene ga et bilde av at gatelagene legger grunnlag for nettverk med mange muligheter, både gjennom kamper og turneringer.

*«Nå er jo jeg ganske ny da. Jeg har bare vært med fem eller seks kamper. Men jeg syns hele opplegget er bra. Det at vi samles før kamper og trening og spiser felles måltid, hvis ønskelig, det er veldig bra. Også spesielt etter kamper når begge lagene samles og har felles måltid, det er veldig bra sosialt opplegg som viser at det dreier seg om mer enn fotball da. Viser seg liksom.. å holde litt sammen og ha litt samhold og.. ja, det er veldig bra opplegg».*

På treningene i det enkelte laget er det et opplegg med lunsj. Spillerne samler seg til måltidsfellesskap før eller etter trening. Måltidene styrket fellesskapsfølelsen. Trenerne deltar, og til tider, noen steder, også personer fra den kommunale rustjenesten. Dette varierer imidlertid og vil bli kommentert nærmere i neste kapittel. Deltakerne satte stor pris på denne delen av gatelagstilbudet der det foregikk slik.

### **En treningsarena for mange ting**

Det andre vi vil trekke fram under «lag-overskriften» er at gatelagsdeltakelsen ser ut til å ha to distinkte, men gjensidig forsterkende funksjoner. Deltakelsen har både en sportslig og en sosial effekt. Det sportslige handlet om å komme i bedre form og bli bedre fotballspillere. Fotballaget ga muligheter til å oppleve mestring og kjenne at kroppen fungerer – mange hadde sterke opplevelser av det motsatte gjennom mange år. Men det var ikke bare konkurransen om å komme i form det handlet om. Flere fortalte at når de først var på banen, så var det for å vinne! Dette kunne føre til at noen spillere kunne oppleve å bli holdt utenfor, eller å ikke få særlig spilletid. Konkurransinstinktet og vinnerviljen var sterk hos mange.

Men spillerne fortalte også om at laget var et trygt sosialt sted å være, at det å være en del av laget smittet over på resten av livet på en god måte.

*«Ja, det er jo.. det er jo trening. Det er jo fysisk greie da, det er én ting. Og første måneden jeg var på gatelaget så var jeg fortsatt rusa da. Og.. men det avtok litt da, men så.. da skjønnte jo ikke jeg at det her var så trygt. Men jeg hadde lyst til å.. Jeg følte at det var min siste sjanse til å komme meg på beina egentlig. Så da tenkte jeg, her må jeg henge meg på. Jeg var jo helt død etter fem minutter de første tre månedene. Jeg lå i gresset. Var jo ikke i form i det hele tatt. Hadde vært tolv år på rus da, så jeg var jo helt nede egentlig. Så jeg ser jo at jeg er i en helt annen form i dag. Også etter hvert som jeg fikk rusen vekk så skjønner jeg at det her har vært et trygt sted å komme.»*

Fotballaget ble beskrevet som en treningsarena for sosiale sider ved livet. En rekke deltakerne snakket om hvordan vennskap ble utviklet. De erfarte å ha blitt mer sosiale og mindre engstelige for å delta i ulike fellesskap. De fortalte om hvordan de kunne bli inspirert av medspillere og at de i mange sammenhenger opplever å være hverandres rollefigurer.

*«.....nei, jeg kom til å tenke.. ikke sant, når du ruser deg så blir du jævlig egoistisk, ikke sant. Det lever du jævlig lenge med, ikke sant. For det er KUN deg det handler om, ikke sant? Og da, liksom når du da er her da, så kommer det der med at.. greit, lunta di er kort og sånn. Ikke sant, du er ikke så vant til å ta hensyn? Men det liksom må du gjøre her. Du må liksom jenke deg.*



*Du.. ja, de tinga der, det er lissom... du må både gi og ta litt. Og greit, om du har en dårlig dag og litt sånn, så.. så er det helt greit».*

Gjennom fortellinger kom det fram at om de ikke «jenka seg» og snakket ut om ting, så ble det dårlig stemning og dårlig miljø:

*«Ja, da blir det ikke noe mer fotballspill og det blir ikke noe mer sånn da. Så det er litt unikt her da, at alle liksom går herfra happy etterpå».*

En annen spiller:

*Er det en som har det vanskelig, så er det å liksom prøve å løfte han opp da. Det er liksom det som er litt av poenget.*

Måltidene er åpenbart en viktig komponent i det sosiale, støttende og relasjonsbyggende ved gate-lagsfotballen, selv om alle deler ved det å være på et lag fungerer som arena for å lære og øve seg på å være sammen med andre. Deltakerne opplever det som nyttig lærdom å ta med seg i andre miljøer, som arbeidsliv, familieliv og sosiale steder generelt. Flere fortalte om erfaringer med å oppleve seg velkomne tilbake, også om de hadde tråkket feil. I alle klubbene var det flere eksempler på hvordan man kunne øve seg på å håndtere vanskelige saker i lagfellesskapet. Et eksempel var en spiller som i starten hadde behov for å bli hentet hjemme før trening, han kom seg ikke på trening selv. Så fortalte han at han hadde fått lappen tilbake og at det nå var han som kjører og henter flere kamerater på laget:

*«...så det er en god følelse bare det at.. da føler jeg at jeg er på plass. Jeg er til tida og henter dem og kommer hit. Nettopp den samme biten som X (navn) gjorde. Nå gjør jeg det videre igjen. Jeg syns det er en god følelse da. Det er bare hyggelig liksom, det å hente noen. Da føler du at du tar litt ansvar da. Man må jo være til tida hvis en skal hente flere og rekke opp hit til halv ti. Da må jeg stille klokka etter det».*

### **Å bli sett av treneren**

Den tredje lag-dimensjonen handler om verdien av å bli sett. Gatelagene har faste lønnede trenere, og deltakerne beskrev gjennomgående trenerne som svært viktige roller i gatelagene, både sportslig og sosialt. Det er trenerne som legger til rette og muliggjør et inkluderende fellesskap med forutsigbarhet. Flere sider ved trenerrollen ble framhevet av spillerne. De la vekt på at det er viktig at trenere stiller krav og har tydelige forventninger, samtidig som han har evner å forstå den enkeltes situasjon. I en fokusgruppe uttrykte de «stor kred til treneren vår» - en annen fortsatte:

*«Ja, uten han så tror jeg ikke jeg hadde vært her. Og det har ikke bare med å lære meg fotball, men også lære meg det pedagog.. For han er større pedagog. For han ser hver enkelt og alle!».*

Deltakerne framhevet at trenerne forstår at spillerne kan ha dårlige dager, være engstelige, være langt nede, osv. Mange snakket om betydningen av «å bli møtt som den du er», å ikke måtte forestille seg.

*«Ja, det er akkurat det. Du kan være deg selv. Du slipper å liksom legge på deg en fasade da. Her kan du liksom på en måte.. ja, har du en dårlig dag, så har du en dårlig dag. Du trenger ikke å bruke eller ta på deg en maske da».*

Trenerne bidrar til at spillerne ikke bare blir motivert til å holde på med fotball. Flere steder ble det fortalt om episoder hvor treneren hadde bidratt til å styrke en kontakt med de kommunale tjenestene. Trenerne kom med tips, informerte om rettigheter og tilbud, og bidro med å knytte kontakter:

*«Treneren vår har også kontakt med rusteamet. Så hvis det er noe så tinger bare treneren ned og snakker med dem».*

Klare forståelige regler og forventninger blir verdsatt av spillerne. De understreket gleden av å ha «normale regler» i livet sitt, regler som er til å skjønne og som gjelder andre i samfunnet også. Det å vite hva du har å forholde deg til skaper trygghet i livet og i laget. Trenerens forventninger om at spillerne skal møte opp, og møte opp rusfrie, bidrar svært positivt.

*Jeg har aldri i mitt liv vært så stabil, var det en som sa. Kravet om rusfrie treninger er viktig for fellesskapet.*

*«Ikke noe rus og sus. Ingenting. Du får trent tre ganger i uka med gode trenere og gutter på laget å være sammen med liksom. Så for meg har det vært bra».*

Gatelagene framstår som en mangfoldig fysisk og sosial treningsarena. Trenerrollen virker å bli utført slik at det gis rom for dette viktige mangfoldet, noe som for oss i forskerteamet virker som en krevende balansegang. For trenerne selv derimot virket det som om dette var blitt en del av deres naturlige måte å være trener på.

*«De to (trenerne) som personer har vært veldig betydningsfullt for meg da. For jeg også følte meg ikke så høy i hatten til å begynne med her. Jeg følte liksom.. jeg hadde mye vondt i beina og.. jeg klaga på spilletid en gang, og fikk bare.. nei, det fikk du ikke. Og så måtte jeg til slutt gå og snakke med NN (trenernavn) da, og ting ordna seg igjen da. Vi fikk prata ut. Jeg turte å si hva jeg følte og alt det greiene der. Det også er en barriere å gå over, ikke sant. Å bli tatt hensyn.. å bli hørt av trenerne. Jeg blir hørt av trenere. De tar vare på oss da, ikke sant».*

## Et samhold hvor man kan være seg selv.

---

Det andre hovedfunnet som avtegnet seg i møte med spillergruppa begynner egentlig med en understrekning av fellesskapsverdier som på mange måter også ligger i bunn av de forholdene vi nettopp har kommentert. Temaet er imidlertid et så sentralt i funnmaterialet at vi må kommentere det ytterligere her, i et eget punkt.

### **Fellesskapet**

Fellesskap kan oppstå og utvikles på mange måter; gjennom felles interesser, hobbyer og erfaringer mv. Deltakerne i vår studie fortalte ganske sterke historier om slikt fellesskap *innenfor rusmiljøer* tidligere. Det er også et fellesskap, men ofte en type fellesskap som ikke fungerer positivt for enkeltpersoners livsvilkår. Slike negative erfaringer skapte paradoksalt nok et grunnlag for spillernes nåværende fellesskap. I gatelagene kunne de trygt stå for sin historie, uten å være verken stolte eller skamfulle av dem. De ga uttrykk for at det var godt å finne positive fellesskap uten å måtte skjule eller «pakke inn» og pynte på tidligere historie om seg selv. Det virket som om dette oppleves svært trygt og befriende.

*«Ja, men også hele tilbudet, folk, alt det er helt.. du blir sånn når du slutter å ruse deg. Jeg har ikke egentlig behov for så mange folk rundt meg. Jeg er heller mer en sånn einstøing jeg altså, som syns det er greit å være litt aleine. Det behøver ikke å skje så jævlig mye, selv om jeg er litt sånn hyper. Og det .. for meg er liksom det.. det er helt konge. Det er et jævlig bra samhold. Det er liksom .. du blir tatt vare på!».*

Spillerne ga uttrykk for at det kjennes godt å være sammen med andre som også har stått «utafor». Tryggheten i det felles skjebnefellesskapet gjør det mulig å teste ut adferd som kan brukes i jobbsammenhenger og annet senere.

Et uttrykk for fellesskapsopplevelser er å være savnet. Om noen ikke møtte på trening eller ble borte flere dager, så sender de andre spillerne SMS. Deltakerne fortalte at noen er særlig flinke til å følge opp. Trenerne følger også opp ved fravær. Når man opplever å få en SMS med «du er savna på treninga», så opplever man seg sett og satt pris på, ble det fortalt.

Deltakerne fortalte også om hvordan de delte gode historier og positive livserfaringer med hverandre. I et lag var flere spillere blitt fedre. Dette ble et tema i fellesskapet; om hverdagslivet som småbarnsfar.

*«Jeg har fått et familieliv. Det er en del folk her med småbarn nå. Og i lik alder også. Det er veldig bra».*

I fokusgruppene var vi interessert i å høre om gatelagene hadde innvirkning på livet for øvrig, i forhold til spillernes livsutfordringer.

*«Det er på en måte opp til hver enkelt da hva de har lyst til å gjøre sjøl. Hvis du har lyst, så får du hjelp til å.....for eksempel jeg har fått jobb i X (fotballklubben). Så det er liksom hva man vil og hva man er klar for sjøl. Så er det mye muligheter egentlig. Og hjelp til mye. De er flinke til å se behovene».*

Det var mange som kombinerte fotball med jobb, men det var også et tema med betydelige utfordringer – noe vi også kommenterer nærmere i kapittel 4. Flere spillere har fått hjelp til å komme i arbeid via kontakter og personer i gatelaget. I slike tilfeller må spillerne ofte slutte på laget fordi treningene foregår om formiddagen. Et sted fortalte de at åtte stykker over en ganske kort periode hadde gitt seg på gatelaget for å kunne gå inn i full jobb. Dette er sannsynligvis svært positivt for den enkelte, men kan i noen tilfelle representerer en utfordring – både for laget/miljøets kontinuitet, og for den enkeltes recoveryprosess når den styrken som det å være i et lag svekkes. For de gjenværende spillerne var det imidlertid også oppmuntrende å se lagkamerater komme seg videre i livet, over i jobb.

I alle klubbene ble det problematisert at få jenter deltok i gatelagene.

*«Nei, hvorfor det ikke er.. jeg vet ikke jeg egentlig, hvorfor det ikke er så mange jenter som er med. Det er jo NN (navn). Hun har vært med lenge egentlig. Men hun er jo .. hun er jo en av gutta, ... altså hun blir jo ikke behandla noe annerledes selv om hun er jente».*

En annen gatelagsspiller sa det slik:

*«Jeg tror det handler litt om det ikke er så mange jenter kanskje som har spilt fotball fra tidligere da. Som har den samme interessen for fotball som gutter. Samtidig som det er.. allerede så er det jo nå gatefotball som er for kvinner og, som er med. ....som er i Frelsesarmeen. De har*

*jo egne jentelag. Og mange av de jentene som spiller fotball da, de har kanskje begynt å spille der. Jeg vet ikke, men jeg har selv vært og kikket på de, og de er ganske mange. Så vet jeg at det er noen klubber som har hatt flere jenter. Noen steder har jo tre-fire-fem jenter på laget.... så det.. Jeg håper det kommer mer og mer da. For det er.. jeg synes det er viktig at også de blir inkludert i det greiene her da».*

I forhold til å få med flere jenter var deltakerne opptatt av å ta imot nye jenter på samme måte som gutta; å legge vekt på at de skal føle seg velkomne. Mer konkret informasjon og rekruttering inn mot samarbeidspartnere med tanke på å få med jenter var også forslag som ble nevnt og som ble notert av trenerteamet der dette kom opp.

### **Vise og få tillit**

Nært beslektet med følelser av fellesskap internt i gruppa, handler det også om å føle et fellesskap med miljøet i klubben for øvrig. Deltakerne på gatelagene har massive livserfaringer som handler om opplevelse av mistillit fra nære omgivelser og utenforskap i forhold til storsamfunnet. De er derfor årvåkne i forhold til hvordan de møtes av personer utenfor trener- og spillergruppa.

Inkluderingen i forhold til klubbens eliteserielag varierte noe. Rent fysisk organiserer to lag treningene slik at de møter eliteseriespillerne og støtteapparatet i trening eller i måltid etter treningen. To steder er det ikke lagt opp til slike møtepunkter. Vi er usikre på hva det skyldes, men i gatelagenes oppstart var det tydelig at tillit og anerkjennelse fra klubbens «normale» drift og driftspersonale var et tema.

*«Får å vise et bilde på det da så .. som han sier.. i starten så var.. gikk jo folk rundt og sa at nå må man begynne å kontrollere søppelbøttene for sprøytespisser og låse inn premieskapet og fjerne alle verdisaker. Og låse kontorene. (latter). Det er sant da. Det var innstillingen folk hadde når de først hørte om gatelaget. Men så snur det».*

En annen uttalelse om det samme forholdet:

*«De møter menneskene og de bare åpner huset og har fri dressur da. De har tillit. Og jeg tror det er så viktig også da. Man snakker om følelsen av respekt, og i den respekten så ligger det en utrolig gjensidig tillit da».*

Å bli en del av gatelaget i rekrutteringsprosessen var også et tema i noen samtaler. Noen følte seg litt utenfor i starten. Det var ikke bare enkelt for alle, å være ny.

*«Jeg grua meg selvfølgelig. Det tror jeg uansett hva det er en går til... noe nytt noe da, så.. og med nye folk, i hvert fall for min del, så gruer en seg. Men det er som regel aldri så ille som det en tror oppi hodet sitt. Og når jeg kom her første gang, så ble jeg tatt veldig, veldig godt imot. Unntatt av han tidligere keeperen som bare ga meg blikk (latter). Nei, men så kom en til mot, og nå har jeg vært her i halvannen måned cirka. Og føler meg som en av gutta. Ja. Og det er jeg sikker på at han der og kommer til å føle ganske fort».*

## Norges beste ettervern?

---

Et tredje tema som vokser ut av funn i studiens HA1 handler om den kvaliteten som avtegner seg. Behovet for ettervern og et trygt miljø å gå til etter avsluttet behandling er kjent i diskursen rund norsk rusomsorg. Mange av deltakerne problematiserte da også det å bli overlatt til seg selv etter behandling, med mangel på meningsfulle tilbud.

*«Det er ikke så mye.. i hvert fall i X (kommunenavn) da. Den kommunen har ikke så mye å tilby. Sånn ettervern eller.. hvis du tenker sånn, ettervern fra fengsel, behandling. Å ha noe videre, sånn samhold å gå til. De har liksom A-larm, også har de ikke noe mer. Da syns jeg dette her er et jævla bra tiltak!».*

En annen understreker det slik:

*«Det er noe du må.. du må finne noe å fylle tida di da. Så sier vi, greit, det er fotball her, men det virker på samme viset da. De som holder seg.. du klarer å holde deg her, du klarer å.. du skaper deg et nytt liv. Og det er jo det som er noe av poenget».*

I flere av samtalene kom det fram hvor viktig samarbeidet med rus- og psykisk helsetjenester, NAV og ulike andre hjelpetjenester er. Særlig ble tilgjengeligheten til tjenestene viktig og at kjente fjes fra fagmiljøene er tilstede på treningene. Det variere mellom klubbene/kommunen hvordan dette løses og i hvor stor grad kommunens tjenester er tilgjengelig på treningsfeltet. I to av klubbene er fagpersoner fra rus og psykisk helse i kommunen avsatt til å følge gatelaget i kommunen tett, noe løsere knytning i to andre klubber. Mer om dette i neste kapittel.

Hovedinntrykket fra deltakernes beretninger viser en betydelig variasjon i hvordan samarbeidet med de offentlige tjenestene fungerer. Vi registrerte gode eksempler hvor gatelaget fungerer som et tiltak på vei mot en fast jobb. Vi fant også flere positive eksempler på bruk av faste kontaktpersoner mellom gatelaget og NAV, «...så vi slipper liksom så mange ledd da...», som en spiller uttrykte det. Det finnes eksempler i klubbene på at kontaktpersoner fra tjenestene er med på lunsjen i tilknytning til hver trening. Andre steder er dette mer vilkårlig. Det virker ikke som om dette er en del av modellen – dersom vi kan kalle gatelagsfotball for en modell. Mer også om dette i neste kapittel.

Tilgjengelighet til offentlige tjenester på spillernes hjemmebane – bokstavelig talt, virker svært positivt. Det virker positivt gjennom praktisk bistand, men det styrker også verdighet og selvaktelse, noe nedenstående sitater uttrykker.

*«Så vi får hjelp til det meste. Eller sånn.... hvis man lurert på noe, så blir det tatt tak i med en gang da, hvis det er problemer. Det er jo veldig viktig for mange».*

*«Kan få hjelp til å fylle ut søknader .. sånne ting».*

*«Det kan gjøres etter trening.....og hvis det er problemer som dukker opp som.. man har møtt litt veggen, så blir det tatt tak i med en gang. Det er også en jævlig viktig ting. En trygghet».*

*«Alt fra bosituasjon til.. ...eller det dukker opp et eller annet som blir tatt tak i med en gang, at du får hjelp liksom. At det blir satt i gang med noe. Så det.. ja. fra nav liksom og alt sånne ting».*

I noen fokusgrupper ble det diskutert hva de offentlige tjenestene kunne lære av gatelagsfotballen. Forhold som ble holdt fram i slike samtaler handlet om tjenestenes tilgjengelighet og det å bli kjent med dem som jobber der. Det føles annerledes å samarbeide med fagpersoner når de ble møtt utenfor sine tjenestekontor, ble det sagt. Spillerne mente at tjenestene kunne lære noe av måten gatelagene var organisert på; av den måten fellesskap og samhold er vektlagt – og at det i gatelaget blir lagt vekt på folks *ressurser* og å *gi dem sjanser*. Å se spillerne som hele mennesker, ikke bare en rusutfordring eller et arbeidsløst tilfelle, ble fremholdt. I gatelaget aksepteres det at ting går litt opp og ned og at ting tar tid. Det ble flere steder gitt uttrykk for at de offentlige tjenestene etter hvert oppdaget og gradvis også imiterte noen av verdien fra gatelagsfotballen.

*«Det tror jeg... det kommer. Fordi NAV ser også all den positiviteten som er rundt gatelaget da. Når jeg er der nede på NAV, på de møtene som jeg sitter der, så får jeg bare skryt. Og.. og de heier på oss rett og slett. Og nå har de kanskje innsett det at de kan bruke NAV som en sånn der.. hva er det de kaller det?... et springbrett til... ja, for å komme ut i jobb igjen videre da.....en start på en måte».*

## Tanker om framtiden

---

Den siste faktoren vi vil trekke fram fra materialet, fant vi tydelige tegn på både i fokusgruppeintervjuene og i World Cafe-øktene. Det handler om spillerne og øvrige aktører i gatelagens utålmodige tanker om framtiden. Vi tolker dette delvis å handle om et behov for anerkjennelse fra de offentlige tjenestene og fra samfunnet for øvrig, og dels handlet det sannsynligvis om mer fotballmessige forhold – om sportslig framgang; *opp og fram!*

*«Vi trenger at folk stoler på oss»*, sa en deltaker. En annen: *«Vi må bli mer godtatt i samfunnet»*. Deltakerne fortalte historier om å oppleve seg utenfor, ikke regnet med, og om betydningen av å ha et sted å gå, og om å finne mennesker å ty til når det røyner på.

*«Og det tror jeg gir også mye med det.. det med tryggheten.. Trygghetsbiten da, at man kan også.. du kan komme hit og ikke være redd for hva folk syns om deg. Her er det alltid noen som er venn med deg liksom. Du har alltid en å gå til her».*

Samholdet i gatelaget fører til vennskap også utenfor banen. Deltakerne var svært opptatt av at samfunnet utenfor lagfellesskapet og særlig at velferdstjenestene måtte få kjennskap til dette. De ønsket seg et framtidig velferdssamfunn mer i tråd med slike erfaringer.

*Det jeg kan si på vegne av vår klubb da, sånn i forhold til utenfor banen, så tror jeg at i hvert fall 90 prosent har jo blitt.. eller fått nye venner å være med på fritiden. Sånn at de ikke bare møtes på treninga og at det er en treningskompis, men de har faktisk fått en god venn som man kan lene seg på hvis man ikke har det bra. Sånne ting!».*

Å bli sett og anerkjent av samfunnet som enkeltpersoner og som lag var viktig for mange med tanke på videreutvikling. *«Hvorfor er det ikke flere slike rause fellesarenaer? Dette er politisk!»*, sa en spiller med en viss oppgitthet å spore.

En tydelig motivasjon fra gatelagsspillerne for å delta i forskningsprosjektet ble fra flere sagt å handle om nødvendigheten av at samfunnet og de offentlige tjenestene trenger å få mer informasjon og øyene opp for det viktige arbeidet som foregår i og utenfor banen i gatelagene. Men ikke alle gatelagsspillere synes det er like naturlig å tenke i så store baner. De fokuserte på sin side mer på det fotballmessige. Mer trening, flere dager, mer profitt tilbud, nye treningsformer og flere seire på banen ble tatt opp av flere.

Deltakerne var åpenbart godt kjent med at det var en sårbar økonomi knyttet til gatelagene. De ønsket seg forutsigbarhet, og flere uttrykte stor uro for hvordan det ville gå med dem og kameratene deres om gatelagene ikke lenger hadde økonomi til å driftes videre. Temaet kom særlig fram i Word-Café-øktene og kommenteres derfor nærmere i neste kapittel.

---

## Trenernes rolle

---

Trenernes betydning i lagene er svært stor. Deres evne til å skape en god og trygg lagånd med tydelige rammer har vesentlig effekt for deltakernes positive erfaringer med gatelagsfotballen. Trenerne er tydelige ankere for bærende verdier med rom for spillernes selvrespekt og verdighet, også om de har dårlige dager. Vi fant stor forståelse i trenerne for at enkeltspillere er unike og ulike mennesker. Deltakerne blir på ingen måte kun sett på som fotballspillere. Hele deres livssituasjon, så langt trenerne overskuer det, blir hensyntatt i relasjonen. Spillerne har forskjellige historier, forskjellige erfaringer og forskjellige uttrykk for sitt personlige strev. De har forskjellig alder, etnisitet, temperament, og en rekke andre forskjellige ståsteder i livet. De er i ulik sosial situasjon, og de har behov for å følge sin egen utvikling og ta ansvar for sine egne recoveryprosesser ut fra svært forskjellige rammer og forutsetninger. Å møte en slik kompleksitet virker å være en kolossal utfordring. Den tryggheten vi møtte i trenerkollegiet overrasket oss derfor. Hva deres trygghet og åpenbare kompetanse i håndtering av både gruppe og enkeltindivider skyldes, vet vi naturligvis ikke – det ligger utenfor rammen av denne studien å utforske. Men at den tryggheten, individuelle oppfølgingen og tilpasningen til hver enkelt spiller, og den rausheten som gjennomgående kjennetegner gatelagene kultur i alle de fire klubbene, synes å være svært viktig for deltakernes personlige recoveryprosess. Vi understreker at trenerne – med ett unntak (så langt vi har registrert), ikke har spesiell sosialfaglig utdanning. Deres formelle kvalifikasjoner er hovedsakelig idrettsfaglige, selv om to av dem også har pedagogikk i sin fagkrets.

Vår studie har vist at alle deltakerne har opplevd å bli i bedre fysisk- og psykisk form – det må kunne sies å være imponerende ut fra hvilken målgruppe vi her har å gjøre med. En rekke deltakerne opplever å ha fått mindre sosial angst, de har forbedret sin evne til å kommunisere, løse konflikter, regulere egne følelser, og gi og ta imot ros. Dette er grunnleggende personlige ferdigheter som deltakerne rapporterer stor nytte av også utenfor banen. Det er sentrale kvaliteter i deres personlige recoveryprosess. Gatelagene er i det hele tatt en kilde til et utall personlige historier om individuelle recoveryprosesser. Sentralt i disse prosessene står trenerne.

---

## Flere refleksjoner over funnene, så langt

---

I kommentarene ovenfor har vi vist hovedmønstrene av hva vi fant i møte med gatelagsspillerne. I dette avsnittet vil vi reflektere ytterligere over funnene mer konkret i lys av forskningsspørsmålene i HA1.

Vi designet studien for å undersøker gatelagsfotball som et presumtivt nytt fenomen i norske helse- og velferdskontekst. Vi var i studiens oppstart usikre om hva vi ville finne – om noe. På bakgrunn av studiens datamateriale, foreløpig kommentert ut fra HA1s fokus på enkeltspillerne, må vi si at materialet overrasker oss positivt med hensyn til målsettingen. En rekke personer med utfordringer innen rus og psykisk helse har hatt åpenbar effekt av deltakelse i gatelagsfotball. Deltakelsen har igangsatt og gitt retning på deltakernes recoveryprosess.

Funnene viser et mønster av at veien fra enkeltmenneskers problemfylte tilværelse, til fotballbanen og garderobens fellesskap følger to hovedlinjer og at disse linjene gjensidig forsterker deltakernes personlige recoveryprosess. Den første linjen viste seg gjennom deltakernes genuine og ofte livslange interesse for fotball. Den andre handler om at deltakernes sterke egne ønsker og motivasjon for endring gjennom aktivitet og fellesskap.

Mange av deltakerne hadde tidligere vært aktive spillere i barne- og ungdomsår og/eller hatt en interesse for fotball lenge. Interessen for fotball må derfor ses som en latent *driver* for mange av dem. Gjennom ulik mobilisering er denne driveren blitt vekket til live. Interessen for fotball fra barne- og ungdomsår synes derfor å ha vært en grunnleggende motivasjonsfaktor. Det synes som om tidligere livserfaringer med fotball som aktivitet og interesseområde, er assosiert med mange positive opplevelser. Tidligere positive erfaringer er en kilde til recovery, med stor nytteverdi for deltakerne når de etter mange nederlag og tung tid, igjen har begynt å bevege seg med ball – *recovery på banen!*

Personlig dyp motivasjon og personlige valg synes derfor å utgjøre sentrale elementer i de individuelle recoveryprosessene som vi ser mange gode eksempler på i de fire klubbene. Men interessen for fotball var ikke den eneste motivasjonsfaktoren i gruppa. En annet positiv driver er et sterkt ønske om å endre egen hverdag og finne fram til andre vaner, andre nettverk og andre aktiviteter å «gå opp i».

Mange spillere fryktet at de kunne komme til å ruse seg igjen. Ønsket om å komme i bedre fysisk form må kunne tolkes som at flere av deltakerne opplevde at deres psykiske helse og fysiske form henger nært sammen. Deres sterke ønsket om bedre helse synes å være en viktig motivasjon og forebyggende faktor mot tilbakefall. Det oppleves pinlig å være i svært dårlig fysisk form når ballen triller rett foran beina på en. En generell motivasjon for å bli i bedre fysisk og psykisk form var for flere av deltakerne en sterk driver for oppmøte og trening i gatelagene. Mange synes det var veldig krevende å begynne og spille fotball etter mange års fysisk passivitet og nedbrytende rusmisbruk. De fysiske kravene var utfordrende for flere. Noen av deltakerne innrømmet å ha ruset seg samtidig med at de etablerte seg på laget. Aktiv rusing ble etter hvert en utfordring fordi rusen ikke var forenlig med å henge med og forpliktet seg til aktiviteter.

I gatelagenes første tid foregikk det en diskusjon om hvordan man skulle forsikre seg om at spillerne overholdt kravet om å være rusfrie på trening og kamp. Slik «kontroll» blir i dag ivaretatt gjennom tillit og indre justis i gruppa. *Recovery på banen* er for den enkelte spiller preget av at det finnes kulturelle kodene og uskrevene regler i laget. Det er ikke akseptert å være ruset på trening eller kamp. Spillere som møter ruset avvises med tydelighet, samtidig formidles dette med omsorg og aksept for å bidra til at spilleren «går på en smell». Utfordringer med rus på trening eller kamp rapporteres i alle de fire klubbene å være et helt marginalt problem i praksis. Tydelige forventninger har hatt en disiplinerende funksjon. Deltakere som har ruset seg har blitt ansvarliggjort og utfordret på å ta personlige valg. Spillere som har vært ruset har blitt nektet trening/kamp på en verdig og omsorgsfull måte, og de har



kunne følge treningen eller kampen fra sidelinjen. I tillegg til en slik umiddelbar raushet i akutte situasjoner, fortalte flere spillere om omsorgsfull raushet fra medspillere og trenere mellom treninger og kamper. Om noen hadde ruset seg eller opplevd andre livsutfordringer, blir de kontaktet på en måte som gjør det enklere å komme tilbake til laget – uten fordømmelse. Flere fortalte om at slik forståelse, omsorg og respekt som svært viktig.

En annen side ved fotballspillernes recovery, både på og utenfor banen, var det å bli utfordret på forpliktelser. Noen deltakere opplevde det som utfordrende å måtte stille på trening, særlig om det i tillegg var en terskel å komme seg til treningen med hensyn til vanskelig transport/samferdsel, el.l. I slike tilfeller virker det som om det er av stor betydning om klubben tilbyr henting/kjøring. Flere spillere har opplevd å bli kjørt til/fra trening i perioder. *Så viktig er dette at vi må kunne hevde at transportløsninger, eller mangel på det, er en viktig del av selve gatelagstilbudets recoverypotensial.* Det bør i så fall drøftes som en generell utfordring i overordnede/koordinerende fora/Fotballstiftelsen.

Å oppleve positivt fellesskap uten forventninger om rus i hverdagen er et avgjørende moment i narrative om fotball som recovery. Ensomhet eller uheldig sosial tilhørighet er erfaringer som lett fører til rus. Betydningen av byggende inkluderende positive fellesskap for alle mennesker, og spesielt for personer i sårbare livssituasjoner er allment kjent. Flere spillere fortalte om mindre vellykkede forsøk på å delta i tilrettelagte etterverns-fellesskap av ulike slag. I gatelagene ser det ut til at treningsfeltet spiller en helt sentral rolle for tiltakets suksess som ettervern. Her trenger vi ikke drible med egne tanker alene, som en av spillerne uttrykte det.

Mange av deltakerne på gatelagene har levd et langt liv med rus og psykiske utfordringer. Angst, grubling, vonde tanker, svak selvfølelse og lite opplevelse av mestring er erfaringer for de fleste deltakerne. På treningsfeltet og i garderoben opplever spillerne at de ikke må si så mye, eller forklare seg for å bli forstått. Opplevelsen av å bli raskt og ganske intuitivt forstått – uten for mye prat, synes å være en viktig faktor, sammen med opplevelsen av tilhørighet, raushet og trygghet. Nå skal det understrekes at samtalefellesskapet i lagene også har sin verdi. Lagene er en arena for å snakke om livet, men det virker som om samtalenes spontanitet og den konteksten de foregår i, passer deltakerne godt. Spontane samtaler ved matbordet, i spillerbussen eller i garderoben kan handle om det å være far, om egne foreldre, om familieliv for øvrig, om vennskap, boligforhold eller økonomi og annet. Å dele positive og negative historier med andre har stor verdi, forteller deltakerne. Samtalene fører ofte til at spillerne lærer av hverandre og at de får ideer til egen livsmestring.

Lagene har gjennomgående utviklet tydelige inkluderende fellesskap hvor fokus er endret fra «meg og mitt» – til «oss og vårt». Hverken spillet på banen eller samværet i garderobe og klubbhus er uten friksjon. Av og til tar det «ordentlig fyr». Men konfliktene legger seg raskt, og vi opplevde selv ved en anledning rundt en kampsituasjon at to spillere på to lag havnet i en het konflikt. Situasjonen ble raskt dempet ned og ryddet opp i – først av lagkamerater på hvert lag, deretter av dommeren (en av lagets trenere) og kumpanene selv. Situasjonen ble så kommentert under felles måltid etter kampen, med latter, men også med beklagelse fra begge parter. Måltidet ble avsluttet med en «takk-for-kampen-og-takk-for-maten-tale» fra en spiller fra det (tapende) gjestelaget, kvittert med en lystig og varm tale fra en spiller på hjemmelaget.

Fellesskapet på eget lag og i den utvidede «gatelagsfamilien» er et helt sentralt recovery-fremmende faktor, hvor treningsfeltet har blitt en viktig arena for å øve seg i å være menneske og medmenneske. Dette har, slik vi ser det, gitt rom og næring til mange personlige recoveryprosesser.

## 4 – En hybrid tjeneste

I dette kapitlet slipper vi spillerne og trenerne som individer litt ut av fokus. I stedet ser vi nærmere på hvordan klubbene arbeider med gatelagene som *sosial* oppgave og hvordan de samarbeider med kommunen og andre hjelpeinstanser. Klubbens siktemål er i utgangspunktet å vinne fotballkamper, mens lokalsamfunnets rusomsorg i hovedsak er kommunens oppgave. Gatelagens fokus bryter med dette bildet, og det bildet utforsker vi nærmere i dette kapitlet.

*«Hvorfor er det ikke flere slike rause fellesareaner? Dette er politisk!»  
(Gatelagsspiller)*

### Hvorfor engasjerer klubbene seg?

---

I norsk samfunnsliv møter vi ofte diskusjoner om velferdsaktørers motiver. Debatten knyttes gjerne opp til tjenestenes *organisering*<sup>3</sup>. Dersom tjenesten er privat organisert er det raskt å tenke at motivet er profitt, tjenester i offentlig regi anses å være motivert ut fra rettferdighet og sosial verdi, mens tjenester organisert i frivillig regi tillegges motiver i retning av misjon, altruisme eller annen idealisme. Initiativer som private aktører setter i gang uten å tjener penger på, rubriseres som CSR, *corporate social responsibility*; noe næringslivet oppfattes å gjøre for å styrke sin sosiale samvittighet eller bygge goodwill. Å lese en slik 1:1 sammenheng mellom motiv og organisasjonsform passer stadig dårligere som forklaringsmodell for bevegelser i velferdssamfunnet. Velferdsaktørers mål og motiver kan ikke leses direkte ut av den organisasjonsformen de tilhører. I en NPM-influert offentlig sektor, kan nok lønnsomhet av og til seile opp som en begrunnelse for enkelte prioriteringer, og på den annen side har vi vel alle møtt offentlige ansatte med et brennende engasjement for tjenestens brukere som ikke står noe tilbake for ildsjelers innsats i ideelle organisasjoner. I sin doktorgradsavhandling «Skjønnheten og udyret» har Grete Wennes vist at det i kulturlivet er slik at noen kulturinstitusjoner kan være mer lønnsomhets- og kontrollorientert enn næringslivet, mens på motsatt side av karikaturen kan næringsaktører benytte intuisjon og verdibasert, nærmest idealistisk ledelse og styringsparametre som kan overgå kulturlivets institusjoner. Hvem som er «skjønnheten» og hvem som er «udyret» er derfor ikke lett å identifisere bare gjennom hvilken sektor de tilhører (Wennes 2002).

Våre observasjoner og data fra den perioden vi fulgte klubbene som organisasjoner, viser at ulike motiver mikses. Det virker som om klubbene har en genuin interesse for å «gjøre en forskjell». Jo nærmere spillerne vi kommer, dess tydeligere finner vi den holdningen; sterkest hos trenerne og naturligvis spillerne selv. Men vi finner det også i ledelsen.

*Årsaken til at vi startet med prosjektet var å styrke klubbens varemerke og posisjon i samfunnet, men også for å gjøre en forskjell for personer som trengte det.*

---

<sup>3</sup> Se bl.a. Katinka Greve Leiner i DN, 13.01.19: Skyggedebatt om velferd.

Når alt kommer til alt, tror vi det er mest fornuftig å fokusere på tjenesters *kvalitet og effekt*, når innovasjoner i velferdssamfunnet skal vurderes – ikke å se seg blind på organisasjonsformer, sektortilhørighet eller grave for mye etter motiver. *The proof of the pudding is in the eating*, sier engelskmennene. Vi tror at spillerne på gatelagene vil si seg enige i at det viktigste ved tilbudet er at det virker, og at det varer.

## Hybride organisasjoner

---

I innledningskapittelet kommenterte vi hvordan velferdsstaten i økende grad har blitt en modell dominert av *velferdskommuner*, og vi viste hvordan et dobbelt press med pålegg, lover og garantier fra staten på den ene siden, og med forventninger og informerte krav fra egne innbyggere nedenfra, gjør oppgaven nesten umulig å håndtere. I den pressede situasjonen vokser flere og flere løsninger fram i mellomrommene, eller snarere i overlappinger mellom de tradisjonelle velferdssektorene; offentlig, privat og frivillig «tredjesektor».

Kombinasjonsløsninger, slik gatelagene ser ut til å være, som kombinerer elementer fra flere ulike organisasjonslogikker, er i realiteten hybride organisasjoner. En måte å behandle temaet på er å studere hvordan verdier og verdiskaping fra sivilsamfunnet og markedet krysser hverandre i såkalte *hybrid value chains*, slik det skjer hos sosiale entreprenører (eng.: *social enterprise*) (Deforny & Nyssens 2010, Battilana & Dorado 2010, Haigh & Hoffman 2012, Davies 2014, Hulgård og Lundgaard Andersen 2015). Men også i forskningsmiljøer som studerer best praksis i det nye næringslivet, vokser det fram en sterk interesse med fascinerende forskningsfunn knyttet til samarbeid over klassiske skiller; sektorer og bransjer (Hansen 2009).

*“Collaboration is perhaps the key skill required of today’s organisations. And it will only become more pivotal in the future as boundaries among markets, industries, companies and countries continue to blur. Developing strategies and techniques for building collaborative advantage is considered to become the primary challenge for all companies and the primary differentiator of great ones” (Hansen & Nohria 2004).*

I vår studie av gatelagssatsingen finner vi uttrykk for hybriditet der tre tradisjonelle rasjonalitetsformer eller «logikker» forenes. I gatelagene finner vi uttrykk for både «frivillighetslogikk», markedsverdier og universalitetsprinsipper fra velferdsstatens «grunnlov» i kombinasjon med hverandre (Kobro 1988, Kobro et.al 2017, Purdy & Gray 2009, Nicholls & Macmillan 2012). Vi ser at gatelagssatsingen i de fire klubbene bygger på en ressursmiks av tradisjonell frivillighet knyttet til klubbens røtter som foreninger, kombinert med en markant statlig finansiering som i realiteten bærer hele satsingen økonomisk, men også med bidrag fra private fond og noe innslag av inntekter fra markedsaktivitet og sponsorater.

Klubbens arbeid med gatelagene foregår derfor i en krevende balansegang mellom krav til styring, resultater og effektivitet på den ene siden, og som talspersoner for utsatte gruppers interesser, solidaritet og omsorgslogikk med krav om økonomisk balanse, på den andre. En organisasjonskultur med slike kombinerte verdier og hensyn er et typisk trekk ved hybride organisasjoner (Lundgaard Andersen, Gawell & Spear, 2016, Espersen, Lundgaard Andersen, Osen & Tortzen, 2018, Kobro 1988).

Mye tyder på at hybridisering ikke er unntak, men i stedet er i ferd med å bli et dominerende trekk ved norsk og nordiske velferdssamfunn. Det bygger seg da også opp en stigende interesse og ønsker, med

tiltakende politiske signaler om at sivilsamfunnets organisasjoner må involveres sterkere i velferdsutvikling og velferdsproduksjon (Lorentzen & Henriksen 2013, Espersen, Lundgaard Andersen, Olsen & Tortzen, 2018, Lundgaard Andersen & Espersen 2017).

I forhold til signaler fra nasjonale strategier og Stortingsmeldinger virker det som om fotballklubbens gatelagsatsing passer som hånd i hanske, eller mer treffende; som fot i støvel, i dette bildet. Det er som vi så i innledningen til avsnittet om recovery ovenfor, et politisk ønske at aktører i sivilsamfunnet i stigende grad involveres i utvikling, produksjon og leveranse av velferdsløsninger, enten som primærleverandører eller som samarbeidspartner innenfor det konseptet som i tiltakende grad gis betegnelsen *samskabelse* på dansk; *samskaping* på norsk (Espersen et.al. 2018, Lundgaard Andersen et.al. 2018, Kobro et.al. 2017, Ulrich 2016, Hulgård E. et.al. 2016).

*Samskaping har et innovativt potensial til å fornye strukturene og endre tjenestenes kvalitet og innhold. En lang rekke utfordringer, som miljøspørsmål, kriminalitet, sosiale problemer og helse, kan ikke løses av offentlig sektor alene. Dette har skapt behov for å utløse andre sosiale krefter i samfunnet og utvikle tilnærminger til kommunal tjenesteproduksjon der de som blir direkte berørt av tjenestene involveres på en mer konkret måte i tjenestenes utforming og implementering (Morgendagens omsorg. Meld. St. nr. 29 (2012–2013)).*

Et tydelig nærvær av sivilsamfunnets aktører i samfunnets velferdsytelser er naturligvis ikke av ny dato. Den har egentlig ligget som et bakteppe bak diskusjoner om velferdsstatens utvikling til all tid, det var aktører i sivilsamfunnet som var velferdssamfunnets pionérer i det 19- århundre. Det er imidlertid innenfor en relativ ny diskurs om sivilsamfunnets rolle i velferdssamfunnet at Fotballstiftelsen må vurderes.

I Norge har diskursen hatt to ganske forskjellige stemmer (Loga 2018 b). På den en siden handler det om en samtale som knytter seg til økonomisk og ressursmessig knapphet, finanskriser og en økonomisk nødvendighet av å få tilgang til flere (rimelige) ressurser. – På den annen siden handler det om å knytte til seg sivilsamfunnets evne og potensiale for å etablere nye demokratiske og innovative styringsformer hvor bidrag til velferdsstaten «nedenfra» forventes å ha både demokratiske legitimitet gjennom aktivt medborgerskap. Medborgerskap vil kunne bidra både med demokratisk verdi og representere en frisk nytenkning fra dem som selv sitter nærmest problemene (Kobro et al. 2019, Loga 2018 a).

Nye praksisformer i samskapingsfeltet *kan* altså gi rom for en høyere grad av aktivt medborgerskap og brukerinnflytelse, og i beste fall demokratisering av velferdsløsninger med økt verdighet for borgerne. Det kan dermed imøtekomme en mangeårig kritikk av at avstanden mellom offentlig velferdspolitik og innbyggerne øker (Vike 2006, Bakken et.al. 2002, Kroken og Madsen 2016). I verste fall vil det i stedet fungerer som et skinn av medbestemmelse og skape hul dialog (Ravn Olesen et.al. 2018, Kroken og Madsen 2016).

I dette litt sprikende bildet, kan vi se at enkeltpersoner og organisasjoner i sivilsamfunnet inngår i nye rollekonstellasjoner og at det oppstår nye veier inn i nye samarbeidsformater med offentlige og private virksomheter. De nye samarbeidskonstellasjonene kan være vanskelig å forstå med gamle fortolkningsrammer. *Samskaping, samproduksjon, sosial innovasjon, og sosialt entreprenørskap* er uttrykk for praksisformer som vokser fram i kombinasjonsfeltet mellom aktører som tradisjonelt har tilhørt ulike sektorer. Det kan tyde på at gatelagssatsingen er i ferd med å finne fram, og skape seg et handlingsrom

i dette nye terrenget. De nye praksisformene profiterer på at grensene mellom sivilsamfunnet, markedet og det offentlige er blitt mindre skarpe (Kobro et.al. 2017). Men de nye aktørene sliter samtidig med å finne trygge ståsteder. Finansieringsordninger, politiske handlingsplaner og en fortsatt sektoriisert – av og til kalt «siloifisert» samfunnsorden, speiler oftest det samfunnet vi har *bak oss*, ikke det vi ønsker foran oss. Vi lever framlengs men forstår baklengs (S. Kierkegaard), og styrer derfor mange tilskuddsordninger, reglementer og offentlige velferdssystemer etter de langt tydeligere bildene vi ser bak oss i sladrespillet enn de uklare forestillingene vi har foran oss. Samskaping horisontalt over grenser skapt av sektor- bransje- eller kompetansetilhørighet, og samskaping vertikalt på tvers av grensen mellom tjenestemottaker og yter, kan bidra til at alle samarbeidende parter oppdager nye løsninger og opplever større verdighet i samhandlingen. Om det gjøres med kløkt.

## Tynn og tykk samskaping

---

I forrige avsnitt introduserte vi konseptet samskaping/samskabelse. Konseptet ligger som et grunnlag for vår forståelse og analyse av de observasjonene og det datamaterialet vi har samlet inn på klubb- og kommunenivå. Begrepet dukker opp stadig flere steder i det politiske ordskiftet. Vi må derfor se litt nærmere på det i sammenheng med våre funn i prosjektet.

I samskaping bringes kunnskap, ressurser og erfaringer fra innbyggere, sosiale entreprenører, foreninger og bedrifter sammen (Ibsen og Espersen 2016). Løsninger utvikles på tvers av ulike fagdisipliner og *sammen med* involverte innbyggere, i stedet for *til dem*, skriver KS på sin egen temaside om emnet.<sup>4</sup>

*«Samskabelse kan begribes som den proces, hvor forskellige aktører udvikler ny velfærd sammen. ... Samskabelsesbegrebet reserveres i denne forbindelse til de processer, hvor en offentlig aktør udvikler og/eller producerer velfærd sammen med ikke-offentlige aktører. Det kan være borgere, borgergrupper, virksomheder, foreninger eller andre civilsamfundsmæssige organisationer» (Ulrich, 2016)*

I engelskspråklig forskningslitteratur vektlegges en viktig nyanse i begrepet ved at det splittes opp i to begreper: *co-creation* og *co-production*. De skiller seg fra hverandre først og fremst ved at *co-creation* peker mot å skape noe nytt, det kalles av og til tjenstedesign, mens *co-production* i større grad peker på et samarbeid i «maskinrommet», et produksjonsfellesskap. *Co-production* er derfor et begrep som rammer samarbeidet inn helt fra utviklingsfasen og over i produksjon. *Co-production* forutsetter varige likeverdige samarbeidsrelasjoner, mens *co-creation* på sin side kan være et strategisk grep for brukermedvirkning, innbyggerinvolvering og dialog i midlertidige prosesser som avsluttes når planlegging (design) skal over i produksjon og drift. Sosialt innovasjonsarbeid kan organiseres både etter *co-creation* og *co-production* prinsipper. Vi har i annen sammenheng vist at sammenhengen mellom *co-creation* og *co-production* kan forstås som et kontinuum som går mellom en svak og en sterk sosial innovasjon (Kobro et.al. 2018, Boyle & Harris 2009, Hulgård 2017). I en håndbok for lokal sosial innovasjon (Kobro 2018) beskriver vi dette som en bevegelse mellom *tynn samskaping*; et tidsavgrenset, prosjektbasert samarbeid i utvikling og planlegging av nye tjenester, og *tykk samskaping*; et varig likeverdig samarbeid om produksjon og leveranse av sosial verdi.

---

<sup>4</sup> [www.ks.no/samskaping](http://www.ks.no/samskaping)

## Mange kokker, men «jækla dårlig koordinert»

---

Det finnes en rikholdig, og ganske uoversiktlig meny av hjelpetiltak tilgjengelig for mennesker med sammensatte problemer, slik gatelagsspillerne i hovedsak er, i norske kommuner. For det første er NAV på banen med flere både krav og tilbud, med direkte sosialstøtte, arbeidsavklaringspenger, arbeidsledighetstrygd, sykepenger, uføretrygd, gjennom indirekte støtte av NAV-finansierte tiltaksplasser, aktivitetskrav, m.m. – Kommunens tilbud til rus og psykiatri er naturligvis en helt sentral aktør, med flere tilbud i tjenesteporteføljen. I enkelte tilfeller er Kriminalomsorgen inne, i vår studie var det minst en spiller som hadde en frisoningsavtale hvor deltakelse i fotballag inngikk som obligatorisk aktivitet. På flere av lagene var det spillere med flyktningstatus, slik at kommunens flyktningetjeneste også kan være en aktør. Ingen av spillerne vi møtte var nyankomne, og derfor ikke deltakere i introduksjonsprogram. Det foregikk en samtale i en av klubbene om det er en god idé og om det var mulig ressursmessig å satse på et eget lag for denne gruppen.

På flere lag identifiserte vi boligutfordringer hos spillere i gruppa. Kommunens boligjeneste og boligforvaltning – ofte to ulike tjenester – er derfor en aktør i bildet. Arbeidsmarkedsbedrifter som tilbyr/megler arbeidsplasser ute i det alminnelige arbeidslivet eller gjennom tilbud av egne tiltaksplasser, er også en del av den lokale tiltaksporteføljen. For ett av lagene var en slik bedrift i sin tid svært sentral i selve oppstarten av gatelaget. Også primærleger og spesialisthelsetjenester av ulikt slag er aktører i tjenestene rundt den enkelte bruker. I en av klubbene var en spiller «innlagt» på en regional rusbehandlingsinstitusjon. Deltakelse i gatelaget var ikke en del av behandlingen, men nær kontakt mellom trenerteamet og fagfolk ved den aktuelle institusjonen gjorde tilbudet kjent for vedkommende. Den aktuelle deltakeren ga forresten uttrykk for at tilbudet på gatelaget, for ham, virket mye bedre for hans rus- og livsproblemer enn det tilbudet han fikk på institusjonen.

Også i floraen av frivillige sosiale organisasjoner og stiftelser finnes det overlappinger. I en av byene/klubbene vi var, drives et tilbud for målgruppa i regi av en svært aktiv diakonal virksomhet. I den aktuelle klubben var det god, men uformell og ganske personlig basert kontakt mellom organisasjonen og gatelagsledelsen. Også i de andre byene opplevde vi at kontakten mellom fotballklubbene og andre private/ideelle/diakonale tilbud var god, men lite formalisert.

Bildet er omfattende og komplisert – og av og til oppleves det dessverre slik en av spillerne uttrykte det i en Word Café: «*Det er jækla dårlig koordinert!*».

## En samskaping med rom for forbedringer

---

*«Det er en hel del direkte kontakt mellom ledere av gatelaget og kommunens rusomsorg og NAV, samt noen behandlingssteder. Slik kontakt er kun ved behov, og intet formalisert samarbeid.» (Daglig leder)*

Det finnes en rekke gode eksempler i vårt materiale på at kontaktpersoner/miljøterapeuter etc. fra kommunens tjenestene på rus/miljøfeltet er tett involvert i «sin» kommunes gatelag. Graden av involvering varierer imidlertid mye mellom lagene. Ett sted stiller en person fra kommunens rusteam på klubbhuset en dag i uken, før trening, for en gjennomgang av status for lagets spillere – uten at spillerne selv er til stede. I to klubber er kommunens rusteam med på alle treninger. Vi har bare fra en

klubb fått rapport om at det finnes en formell/skriftlig avtale med kommunen. Vi kjenner ikke til at det foreligger andre avtaler med andre offentlige tjenesteleverandører<sup>5</sup>.

Selv om kontakten med kommunen og andre tjenester er lite systematisert og formalisert, bidro den kontakten som likevel var på plass – særlig i to av klubbene, til at personer fra kommunens rusteam blir kjent og «ufarlige» for spillerne. Spillerne rapporterte at det var lettere å ta saker opp med fagfolkene i kommunens rustjeneste når de kjente hverandre fra treningsfeltet. Slik kom dette til uttrykk i en samtale:

*«Så vi får hjelp til det meste. Eller sånn.... hvis man lur på noe, så blir det tatt tak i med en gang da, hvis det er problemer. Det er jo veldig viktig for mange.» (Spiller)*

I mangel av formelle avtaler og en fast «gatelagspraksis» som regulerer samarbeidet mellom kommunene, NAV og andre tjenesteleverandører, fyller lagets trenere flere roller. På alle lagene fungerte trenerne som kontaktpunkter og «meglere» mellom offentlige tjenester og spillerne. Vi hørte at trenerne motiverer spillerne til å ta tak i ting de har vegret seg mot å ta tak i. Trenerne tar med seg spillere og deltar selv i viktige møter med tjenestene, og de hjelper spillerne med å finne fram i kompliserte regelverk og manøvrere på intrikate hjemmesider. Slike veileder-funksjoner har vært betydningsfulle og viktige for deltakernes recoveryprosesser. Trenerne har flere steder i en rekke situasjoner vært buffere mellom spillerne og tjenesteapparatet. Mange spillere hadde en anstrengt, og noen ganger en aggressiv holdning til hjelpeapparatet. Dette maktet trenerne i flere situasjoner vi hørte om, å gå inn å avhjelpe på en slik måte at spillerne kom seg videre fra fastlåste situasjoner.

## En suksess som utvikles lokalt

---

Gatelagssatsingen i de fire klubbene er godt formelt forankret i klubbenes egen organisasjonsstruktur, og det virker som om satsingen er enda sterkere forankret i klubbenes organisasjonskultur. Det er betydelig stolthet og oppmerksomhet om gatelaget i alle de fire klubbene, og formelt er satsingen enten forankret direkte under daglig leders ansvar, eller i en egen samfunnsavdeling sammen med andre tiltak i lokalsamfunnet. Et interessant avvik fra dette, og kanskje et uttrykk for gatelagets sterke posisjon, finner vi i en klubb hvor satsingen er plassert i avdelingen for elitesatsing (sport), og ikke i avdeling for samfunn. Sitatet nedenfor er nok likevel mest dekkende for alle de fire klubbene.

*Jeg føler at gatelaget har blitt en integrert del av miljøet vårt i og rundt klubbhuset. De er fotballspillere på lik linje med andre lag som spiller i klubben. (Daglig leder)*

Hva så med lokalsamfunnet for øvrig – hvordan er gatelagssatsingen integrert i velferdskommunen der klubbene holder til?

I alle Word-Café arbeidsøktene var representanter for kommunen til stede. De uttrykte unison støtte til gatelagssatsingen. Samtalene understøttet hva vi allerede har gitt uttrykk for: Fotballklubbenes tilbud med gatelag vurderes av de offentlige tjenestene som både gode og ønskelige. Men denne positiviteten ledsages av en form for forvirring og usikkerheter. Det virker som om de er usikre på hvilke bestemmelser som vil komme «ovenfra», hvilke finansieringer som vil følge satsingen fra andre budsjetter enn kommunens trange rammer, og om gatelaget «egentlig» er en fullverdig tjeneste i rus- og

---

<sup>5</sup> Her kan en og annen avtale ha unnsloppet vår oppmerksomhet, selv om vi har etterspurt slike avtaler eksplisitt. Inntrykker er uansett at graden av formalisering er svært lav.

psykiatriomsorgen, eller om det er et fritidstilbud for en utsatt gruppe – eventuelt å anses som et rimelig tilbud fra en frivillig organisasjon.

Sammenheng mellom evnen til å holde seg rusfri og utsikter for fast arbeid er en viktig dimensjon i arbeidet. Fast jobb er målet for mange. Her oppstår et dilemma. Deltakelsen på fotballtreningene har som vi så i kapittel 3, en betydelig positiv effekt både på fysisk form/helse og sosial styrke. Gatelaget er en kilde til recovery både fysisk, psykisk og sosialt. Når spillerne får seg jobb – om de får seg jobb – mister de denne kilden. All trening foregår på formiddagstid, for alle de fire lagene. Det meste av aktuelle arbeidstilbud for gruppen foregår på formiddagstid. Konfrontert med dette dilemmaet svarer noen representanter i klubbleidelse og trener-team at spillerne kan begynne på klubbens old-boys lag eller liknende, med treningstid på kvelden. Det følger av alt som er skrevet om funnene fra gatelagens gruppeidentitet og sosialpsykologiske byggesteiner, at en slik løsning neppe er tilfredsstillende.

I en av klubbene har det vært gjort ansettelse av gatelagsspillere i klubbens tekniske driftsapparat. Vi fikk høre at det var utsikter til flere slike ansettelser. I to av klubbene blir også spillere brukt som betalt ekstramannskap på elitelagets hjemmekamper. Å sørge for egen intern sysselsetting av spillere som bærende kraft i tjenesten, virker ikke som en robust strategi. Klubbene vil aldri kunne generere tilstrekkelig antall arbeidsplasser til at arbeidslinja kan håndteres av klubbene alene. Dessuten tror vi både spillerne og lokalsamfunnet vil nyte godt av om skillelinjene mellom klubbene og lokalsamfunnets arbeidsliv og sivilsamfunn blir lavest mulig – ikke at klubbene bygger et komplett omsorgssystem rundt spillerne. En recoverystrategi handler om å bygge seg opp til å delta i samfunnets arbeidsliv og sosiale liv i størst mulig grad på linje med andre.

## Usikker økonomi

---

*F: Hva er etter din vurdering den største trusselen, eller hindret mot videre gatelagsarbeid i regi av din/andre toppklubber?*

*DL: Finansieringen!*

Den enkle dialogen ovenfor mellom en av studiens forskere og en daglig leder fra en av klubbene, viser med all mulig tydelighet hvor risikoen for gatelagens varighet ligger. Ordningen bygger i dag på årlige statlig prosjekttilskudd til Fotballstiftelsen, som så fordeles ut på de deltakende klubbene. I oppstarten i 2011 var Ferd/Johan H. Andresen inne med en støtte til FFK på kr. 750 000. Gatelagene er som gruppe, ikke inne i noe private fond. Enkeltklubber kan imidlertid i eget lokalsamfunn, og på eget initiativ, søke både privat og offentlig støtte. I to av klubbene har vi registrert at det overføres noe midler fra lokal kommune til klubb, men i hovedsak ytes kommunal eller annen lokal offentlige bidrag til satsingen i form av arbeidstid for kommunalt ansatte personer i rusteam/miljøseksjon og annet. Vi har ikke foretatt beregninger eller innhentet tall for størrelsen av slik indirekte støtte.

I prinsippet regner alle klubbene med at de utgiftene de har til gatelagsatsingen dekkes av det tilskuddet de får gjennom fordeling fra staten gjennom Fotballstiftelsen. Den sårbarheten dette representerer finner vi ofte uttrykt i dialogen med klubbene.

*«Den største trusselen vil alltid være at den offentlige subsidieringen av prosjektet stopper.»  
(Daglig leder)*

*Fotballøkonomien i Norge er under sterkt press og det er tross alt fotball på eliteserienivå som er vår hovedaktivitet. Dersom gatelagsfotballen blir en direkte utgiftspost for klubben er jeg redd den må prioriteres ned. (Daglig leder)*



*«Usikkerhet rundt økonomi, som må søkes om hvert år, ser vi som den største trusselen.»  
(Daglig leder)*

Det er ikke bare klubbens ledelse som er urolig for arbeidets økonomi. I Word Café-workshopene utfordret vi deltakerne på å identifisere barrierer/hindringer for en videre gatelagssatsing i klubben, med forslag til hva som kan gjøres for å overkomme barrierene. Den økonomiske, og delvis politiske uforutsigbarheten ble sterkt understreket i alle de fire klubbene. «Satsinga må bli mer langsiktig og trygg økonomisk» / «Rammeforutsetningene må etableres» / «Vi må inn på Statsbudsjettet», er eksempler på utsagn som kom opp.

Den årlige støtten som Fotballstiftelsen må søke om hvert år, og som derfor ikke er garantert fra staten, har utviklet seg slik:

- **2015:** Stiftelsen blir opprettet og ingen midler tildelt Fotballstiftelsen dette året. Enkelte lag fikk tildelingen direkte fra Helsedirektoratet, og noe midler ble kanalisert via Norsk Toppfotball som på det tidspunktet var noe involvert i satsingen.
- **2016:** Første samlede tildeling til Gatelagsatsingen. Tilskudd til fysisk aktivitet for rusavhengige, fra Helsedirektoratet: kr. 5.8 millioner fordelt på 10 lag (noe variasjon i fordelingen, blant annet på grunnlag av oppstartstidspunkt for nye klubber). Fra Arbeids- og velferdsdirektoratet fikk stiftelsen kr. 3 millioner, fordelt på 9 lag.
- **2017:** Tildeling fra Helsedirektoratet til Gatelag - fysisk aktivitet for rusavhengige: Kr. 7 millioner fordelt på 13 lag. Til dekning av driftsutgifter og fellesaktiviteter i regi av Fotballstiftelsen, og driftsutgifter til klubbene, med noe variasjon i fordeling, blant annet på grunn av oppstartstidspunkt for nye klubber. Tildelingen fra Arbeids- og velferdsdirektoratet (AV-dir.) på kr. 4.7 millioner til Prosjekt Gatelag - fysisk aktivitet og arbeidstrening for rusavhengige. Midlene fra AV-dir. Ble gitt til klubber som driver arbeidstrening (11 stk.). Noe variasjon i fordeling mellom klubbene basert på i hvilken grad de tilfredsstilte definerte kriterier for arbeidstrening. Midlene dekket også noe arbeidsrettede tiltak og oppfølging i regi av Fotballstiftelsen.
- **2018:** Tildeling fra Helsedirektoratet til Gatelag – til fysisk aktivitet for rusavhengige: Kr. 9 millioner fordelt på 17 lag. Tilskuddet dekker driftsutgifter og fellesaktiviteter i regi av Fotballstiftelsen og driftsutgifter i klubbebe, med noe variasjon i fordeling blant annet grnnet oppstartstidspunkt for nye klubber. Tildelingen fra Arbeids- og velferdsdirektoratet på kr. 5 250 000 til Prosjekt Gatelag - fysisk aktivitet og arbeidstrening for rusavhengige. AV-dir. tilskudd gitt gjennom stiftelsen til klubber som driver arbeidsrettet oppfølging (12 stk.). Variasjon i fordeling basert på i hvilken grad klubbene tilfredsstillte definerte kriterier for arbeidstrening. Dekker også noe arbeidsrettede tiltak og oppfølging i regi av Fotballstiftelsen.

## 5 - Gatelag i velferdssamfunnet

I dette kapittelet drøfter vi gatelagenes plass i den norske velferdsmodellen. Mye tyder på at det er lite plass til den form for hybrid samskapende innovasjon som gatelagsfotballen er et uttrykk for i den modellen vi har bak oss. Et spørsmål som reiser seg er derfor om det i morgendagens velferdssamfunn er plass til slik praksis.

*Er ikke dette hele samfunnet sin jobb da?!  
(Gatelagsspiller)*

### Læring og skalering

---

I vår studie av gatelagene har vi vært opptatt av hva som bidrar til at mennesker med rusutfordringer opplever det som meningsfullt og styrkende å delta i aktivitetene som tilbys. Vi har løftet fram forhold av betydning for å forstå klubbens rolle som velferdsprodusenter i det norske velferdssamfunnet; i velferdskommunen, med blikket vendt både mot spillernes opplevelser og mot klubbens posisjon i det offentlige systemet som omgir dem.

Vi tror at læring og innsikt fra det vi har funnet, har overføringsverdi. Erkjennelser som er blitt synliggjort i prosjektet, både fra brukere, trenere, kommunalt ansatte og andre, i klubbene og i omgivelsene, kan kaste nytt lys over en rekke vilkår for at velferdsstaten skal kunne klare å løse framtidens sammensatte utfordringer. Vår kvalifiseringsstudie må ses i lys av den norske velferdsmodellens historie og bærende prinsipper – slik vi begynte denne rapporten. Vi vender nå tilbake dit.

### Høye lokale ambisjoner med begrenset handlingsrom

---

Den norske velferdsstaten er sannsynligvis den mest ambisiøse velferdsstaten verden har sett (Giddens, 2005, Vike 2006), og den har fortsatt ambisjoner. Handlingsrommet for fortsatt vekst etter de samme prinsippene som den har fulgt de siste 20-30 årene, er som vi også kommenterte innledningsvis i rapporten, ikke lenger til stede. Den norske velferdsstaten er et særegent eksperiment (Vike 2006, Vike et.al 2016). Selv om sosial integrasjon, likhet, og mål om gode levekår for alle har vært sentrale politiske mål i alle vestlige land i lange perioder, er de nordiske landene de eneste som har forsøkt å realisere velferdspolitisk universalisme i praksis<sup>6</sup>. En viktig grunn til at denne ambisjonen i de fleste land i hovedsak er oppgitt, er ikke først og fremst at den er svært kostbar – det er snarere slik at den stiller eksepsjonelt høye krav til politiske kompromiss og komplekse institusjonelle forankringer (Vike 2006, Vike et.al. 2016).

Viljen til å bidra til å finansiere velferdsstaten avhenger av at størstedelen av befolkningen ser seg tjent med den; delvis for egen del, og ved at de anser den som en ordning som ikke eksisterer kun for å hjelpe marginaliserte individer og grupper. Prinsippene bidrar til at det ikke oppfattes stigmatiserende å motta offentlige tjenester, noe som er tilfellet i de fleste andre land. Med institusjonell forankring

---

<sup>6</sup> Kanskje med noe unntak i de kommunistiske landene i den tidligere østblokken, men det henger sammen med en annen diskurs som vi ikke gir rom for her.

sikter vi til den aksept som er nødvendig å ha i befolkningen for at universell velferd forvaltes og produseres av en rettferdig stat med et effektivt byråkrati og en kompleks portefølje av velferdstjenester. I Norden har «staten» i liten grad blitt oppfattet som en institusjon som undergraver frihet. Tvert om, den oppfattes i stedet som en instans som styrker og trykker individuell autonomi (Esping-Andersen 2009). Et hovedproblem i svært mange andre land er at ambisjoner om flere og bedre offentlige tjenester støter an mot en grunnleggende skepsis mot- og frykt for byråkratisk fremmedgjøring, individuell avmakt og ydmykelse (Giddens et.al. 2005, Esping-Andersen 2009).

Sentralt i bakgrunnen for disse utypiske elementene ved den norske velferdsstaten er at velferdspolitikken og offentlige tjenester i Norge i lang tid vokste fram i lokal kontekst med lokale institusjoner, basert på statlig finansiering. Ordningene vokste med andre ord fram innenfor rammer der folks innflytelse over velferdstjenestene var relativt direkte. Slike institusjonelle forutsetninger var grunnleggende for hele velferdsstatens framvekst, til og med gjennom hele den sterke velferdsstat-ekspansjonen i etterkrigstiden. Den sentrale staten påtok seg så etter hvert en stadig viktigere rolle for ikke bare å finansiere, men også å koordinere, kvalitetssikre og standardisere velferdspolitiske tiltak, riktignok ofte på bakgrunn av lokale initiativer og demonstrasjon av behov, men initiativene ble så temmelig raskt løftet opp i statlig forvaltning og standardisert i statlig politikk.

Fra begynnelsen av 1980-tallet og framover ble rollene og relasjonene mellom velferdsstatens lokale og sentrale institusjonelle nivå, gjenstand for en gradvis og etter hvert (ny) radikal endring. Kommunene ble satt under et hardt press på grunn av økende ansvar for tiltakende komplekse og omfangsrike garantier, pålegg, behovsartikulasjoner og forventninger. Dette ble kombinert med en (relativt sett) sviktende finansiering. Inspirert av ledelse- og organisasjonsutviklingsmodeller som vi også kommenterte i kapittel 2 under merkelappen *New Public Management (NPM)*, dyrket den sentrale statlige administrasjonen fram rollen som *bestiller* av tjenester som kommunene så skulle *levere* (Vike 2006). Som en konsekvens av dette endret den offentlige tjenesteytingen sitt tyngdepunkt. – Kommunene ble i stadig sterkere grad iverksetterne av statlig politikk. Dette innebar en massiv forskyving av myndighet. Tidligere tiders rom for å øve lokalt skjønn, initiere friske forsøk og eksperimentere med ulike former for brukermedvirkning og samarbeidskonstellasjoner i den kommunale førstelinjen, ble regien i stedet overtatt og kontrollert av et stadig voksende administrative apparat på statlig nivå. Ytelsene ble i økende grad definert, avgrenset og direkte knyttet til strenge vilkår, standarder og kontroll ovenfra.

Utviklingen er fulgt opp av en stadig strengere formalisering. Prosessen har ført til tiltakende spesialisering av tjenester. For at spesialiseringen ikke skal spesialisere seg vekk fra lokale sammenhenger, stilles det krav nedover til kommunal tverrfaglig og tverretatlig koordinering og samarbeid. Konsekvenser for velferdsstatens brukere, spesielt brukere med de mest sammensatte og komplekse behovene har blitt økende fragmentering og større krav til egen innsats for å finne fram og få tilgang til rette tjenester (Vike et.al. 2016, Vike 2018). Mens den norske velferdsmodellen i sin grunnstruktur ble utviklet nedenfra og opp, er politikken i dag preget av styringssignaler, pålegg og kontroll ovenfra og ned. Man kan spørre seg hvorfor kritikken mot dette ikke er krassere?

Den omfattende kritikken mot staten, offentlig sektor og voksende byråkrati som dominerer i mange andre vestlige land, er ennå ikke så sterk i Norge. Det skyldes sannsynligvis ikke spesielt dype kulturelle forskjeller mellom de nordiske landene og andre vestlige land. Det knytter seg trolig mer til de politiske og institusjonelle variasjonene vi har sett i velferdsstaters utvikling i etterkrigstiden, kombinert med ulike statsdannelser/samfunnsmodeller i Europa (og ellers). Den norske (nordiske) modellen har vokst fram i et samfunn som har lyktes med å gjennomføre overgangen fra elite-styre til demokrati parallelt med at velferdssamfunnet vokste fram. Den har derfor hatt høyt renommé i opinionen – det har vært «vår» velferdsstat; ikke de rike/elitens, eller «de fattiges». Dessuten har den norske velferdsstaten

hatt råd til å oppfylle (de fleste av) av sine forpliktelser. Å oppfylle sine løfter er alltid en god strategi for å sikre seg oppslutning. I dag opplever vi at trendene snur.

*De siste tiårene har vært en gylden periode for norsk økonomi og også for offentlige finanser. Viktige økonomiske trender har pekt vår vei. Nå brytes trendene. Pensjonsfondet vil ikke fortsette å vokse like raskt. Avkastningen anslås lavere enn før, og oljeprisen ventes ikke å gå tilbake til gamle høyder. En eldre befolkning fører til at en mindre del av befolkningen jobber og betaler skatt og at utgifter til pensjoner og helse- og omsorgstjenester vil øke. De neste 10–15 årene vil dermed handlingsrommet i finanspolitikken være langt mindre enn vi er blitt vant til. Når tidsperspektivet forlenges, blir presset på offentlige finanser enda sterkere.*

*(Perspektivmeldingen, Meld. St. 1.(2017–2018)*

### Et brudd på midtbanen

---

Hensikten med å understreke det historiske bildet i avsnittene ovenfor er å synliggjøre den store betydningen som lett tilgjengelige lavterskeltilbud i lokalmiljø tett opp til hverdagsnære institusjoner har hatt for den nordiske velferdsstatens legitimitet og effektivitet. *Det er dette vi synes å finne nye uttrykk for i fotballklubbens gatelagstilbud.* Gatelagene ser med andre ord som å representere et brudd med dagens spilleregler i velferdsstaten.

Velferdsstatens framtid avhenger sannsynligvis av at tjenestene som tilbys og utvikles underbygger folks verdighet. Tjenestenes innhold må skape mening. Vilårene for tjenestenes effekt vil framover handle om at de konstrueres rundt enkeltmenneskers mening og identitet, ikke motsatt; at tjenestenes brukere skal måtte tilpasse seg og utvikle seg etter tjenestenes logikk og identitet.

Vår analyse, dersom den er rett, peker i så fall mot noen tendenser til en fornyelse og vitalisering av den norske velferdsmodellen nedenfra. *Recovery på banen* er en utypisk velferdstjeneste i lys av den modellen som har preget norsk velferdspolitik de siste tiårene, og det mest oppsiktsmessige er at den likevel, eller nettopp derfor(?), er så god. Gatelagsfotball virker. Ballen spilles nå framover på banen.

### Nye erfaringer på vei mot en ny modell?

---

For mennesker med omfattende rusproblemer, ofte kombinert med en rekke andre helse- og levekårsutfordringer, er gatelagene en særegen og meningsfull arena. Først og fremst fordi det virker som om det der er store rom for å delta på egne premisser. Tilbudet er ikke uten regler, rammer og kontroll, men slike rammer er utviklet på brukernes premisser og delvis av- eller i alle fall i nært fellesskap med brukerne.

Denne studien har dokumentert at fotballklubbene representerer en arena som spillerne opplever som sin egen, og derfor som svært attraktiv. Arenaen hvor deres recovery-prosess spilles ut har en aura av egeninnsats, eget engasjement, lagånd, kameratskap og gjensidig støtte. Vi ser at tilbudet skaper rammer for individuell motivasjon og disiplin, kombinert med lek og humor. Dette står i skarp kontrast til de ingrediensene som kjennetegner rusavhengige mennesker dagligliv og deres kontakt med det offentlige hjelpeapparatet, slik de selv ofte rapporterer det.

Et spesielt interessant funnområde fra studien handler om møtet mellom tjenestene og brukerne. I gatelagene kommer det offentlige hjelpeapparatet i en viss forstand «på besøk» på den arenaen som brukerne opplever som sin egen. I prosjektet har vi dokumentert at dette gir stor effekt for brukerne motivasjon og opplevelse av å kunne delta i utformingen av sine liv. – Det virker som om de i noen grad

kan «forhandle» om innholdet i tjenestene, og de opplever derfor at de bekreftes som myndige aktører i eget liv. Behovet for å demonstrere sin verdighet som klient erstattes av en mer likeverdig samhandling der deres egen ytelse er synlig og verdsatt.

## En skisse til en konklusjon

---

Det overliggende spørsmålene vi stilte oss ved inngangen til studiet er ikke blitt mindre relevant gjennom de funn og observasjoner vi har gjort underveis; er det plass til et tilbud som gatelagsfotballen i den norske velferdsmodellen? Svaret må bli; i prinsippet ikke, dersom man på sedvanlig vis ser bakover i forsøket på å beskrive og forstå dagens modell. Modellen er bygget opp med tre sektorer og med sterke sentralstatlige føringer som de viktigste byggesteinene. Om vi i stedet ser framover, hvor vi naturligvis ikke har empiri å støtte oss til, kun politiske og samfunnsfaglige (fremfor alt samfunnsøkonomiske) signaler å peile etter, så ser bildet annerledes ut. I et slikt bilde ser vi at det sannsynligvis må gis rom for eksplorativ utprøving av nye hybride samskapende praksiser og modeller i norske kommuner. Også om de nye forsøkene skulle utfordre, ja til og med om de skulle oppleves å romme *en kritikk* mot dagens måte å løse utfordringene på, bør de gis handlingsrom. Ikke med blanko-fullmakt naturligvis, men med tilstrekkelig armslag til å teste ut nye metoder, modeller og medvirkningsprosesser. Mye innovasjon forutsetter en viss grad av disrupsjon – konstruktiv ødeleggelse av det som hindrer det nye å vokse fram (Christensen et.al. 2006).

*Eldrefølge, lavere oljeinntekter og en offentlig sektor som eser ut kan kvele all vekst i norsk økonomi, mener produktivitetskommisjonens leder Jørn Rattsø. Han vil ha mer "nyskapende ødeleggelse" i offentlig sektor<sup>7</sup>.*

Både klubbledelse, trenerteamet og spillerne på gatelagene ga tydelige uttrykk for ambisjoner både for lagenes og velferdssamfunnets framtid. Særlig var de opptatt av å videreutvikle gatelagene som arena for flere sider av deltakernes liv. Flere pekte på at gatelagene måtte kunne utvikles som springbrett for fast arbeid første og fremst, men også for bedre bolig, bedre helse, og generell mestring av eget liv. En slik utvikling vil, etter vår vurdering, forutsette en langt sterkere eller «tykkere» samskaping med tverrfaglige og tverrsektorielle aktører i et bredt bilde hvor brukeren står i sentrum.

Basert på vår studie, tror vi det er avgjørende at fagmiljøer, beslutningstakere og bevilgende myndigheter både nasjonalt og lokalt blir oppmerksomme på den verdien som gatelagene representerer. Vi kan ikke forstå annet enn at det må arbeides dedikert for at flere personer kan delta. Også offentlige hjelpeinstanser på alle nivå bør være kjent med de resultatene som gatelagene har bidratt til for enkeltindivider. Det ligger et potensiale i økt samarbeid mellom offentlige hjelpeinstanser og gatelagene.

I så fall peker særlig fire områder seg ut for en videre utvikling av lokal samskapende sosial innovasjon i tråd med forskning om recovery. Det ene er at de offentlige hjelpetjenestene må med på laget, bokstavelig talt. De må i enda sterkere grad enn selv de beste eksemplene i vårt utvalg viser, inn i lagenes indre liv – på lagets hjemmebane. Det andre er at tjenestene utenfor banen må få vite hvilken betydning deltakelse på gatelag kan ha for personer som strever med utfordringer knyttet til rus og psykisk helse. Vi finner ingen gode grunner til at et så godt recoveryarbeid skal måtte leve i skyggen eller i skjul av hva offentlige hjelpere ellers fokuserer på. Så må gatelagene få arbeide i rammer preget av forutsigbar og langsiktig understøttelse av deres recoveryarbeid, satsingen bør løftes fra prosjekt til drift.

---

<sup>7</sup> Aftenposten, 10. feb. 2016.

Det fjerde er at gatelagenes bidrag til deltakernes recovery sannsynligvis bør dokumenteres systematisk på meningsfulle måter. Vi vil sannsynligvis fortsatt i lang tid være underlagt styrings- og kontrollsystemer som krever dokumentasjon av effekt. Fotballstiftelsen, eller hvilket system/organ som i fremtiden vil koordinere og vitalisere gatelagssatsingen nasjonalt, bør kunne bidra med å legitimere og understøtte satsingen gjennom systemer for måling av effekt/sosial verdi.

### Imitasjon og skalering

---

I tillegg til disse områdene, er det fristende å peke på det forholdet at studien gir grunnlag for å løfte samskaping og recovery over til andre idrettsarenaer. Funn fra studien viser at gatelagene fungerer svært godt for de som er opptatt av fotball og for de som ønsker meningsfull aktivitet og som har funnet sin tilhørighet til det fellesskapet som gatelagene representerer. Gatelagene fungerer som sosiale treningsarenaer for deltakerne. De lærer å samhandle med andre mennesker, de lærer seg fellesskapene grunnferdigheter, som de har stor nytte av i livet forøvrig. Flere av klubbene har gitt slipp på spillere som har fått seg fast jobb. De håndterer livene sine godt nok til å avslutte sine karrierer på gatelagene og går over i ordinære jobber.

Grunnlaget for å hevde, som vi i hvert fall antyder ovenfor, at andre idretter også vil kunne ha recovery-effekter er naturligvis tynt i en studie hvor vi bare har undersøkt fotball – og hvor utvalget av fire lag i tillegg er lite. Vi vet at ikke alle mennesker har et like stort og bankende hjerte for fotball. Med kunnskap om at det er kameratskapet og muligheten for å møtes i positiv fellesskap på formiddagstid med fysisk aktivitet som ligger til grunn for den suksessen vi har dokumentert i gatelagene, er det likevel ikke utenkelig at prinsipper og praksis vil kunne overføres til andre idrettsaktiviteter og arenaer på en positiv måte. En imitering og skalering over til flere idretter og flere klubber vil i så fall kunne ha stor sosial verdi både for den enkelte og for samfunnet. Imitasjon er ofte en god innovasjonsstrategi. Å bringe noe som virker ett sted over i et annet kan være smart, såfremt man innser at løsningen må tilpasses kontekstuelle karaktertrekk ved det nye feltet. Imitering er ikke det samme som kopiering.

Vi har sett at den konkrete driften av gatelagene ikke bare handler om- at det ikke engang *først og fremst* handler om å vinne fotballkamper. Det handler om å legge til rette for enkeltmenneskers recovery-prosesser. Det handler om en bemyndigelse og bekreftelse av egne ressurser som grunnlag for å komme ut av en hverdag preget av rus og tilleggsproblemer, med motivasjon om å holde seg utenfor misbruket og gradvis bygge ny livskvalitet. Slike prosesser kan ikke foregå over hodet på dem det gjelder, det må foregå i dem og mellom dem. Medvirkning, medbestemmelse og aktiv deltakelse er derfor nødvendige forutsetninger. Vi kjenner det fra bred internasjonal forskning på recovery – men vi finner det sjeldent så godt inkorporert i konkrete tjenester som vi har gjort her.

### Videre forskning

---

Den utfyllende rapporten som er skrevet fra del-studie 1 (HA1) (Thompson et.al. 2019) og rapporten her som beskriver erfaringene fra hele prosjektet samlet, skal danne utgangspunkt for drøftelser både i Fotballstiftelsen, i berørte klubber, i andre tjenester som er berørt, og internt i de to forskningssettene ved USN som står bak kvalifiseringsstudien. Tilbakemeldinger og innspill fra den prosessen vil bidra til retningen for videre forskning. Nedenfor løfter vi bare fram noen problemstillinger som er vokst ut av materialet, og som det etter forfatterens vurdering er naturlig å utforske videre – se også Thompson et.al. 2019.

- Den sterke fellesskapsfølelsen/kameratskapet som oppstår i gatelagene, er det "fotballspesifikt", eller kan samme erfaringer og effekt oppnås i annen aktivitet? Er det viktig at aktivitetene sentreres rundt lagspill, eller kan det oppnås en like sterk "vi-følelse" med recoveryeffekt i annen idrettsaktivitet?
- Hvordan erfarer ulike offentlige tjenestener på å bli utfordret på sine faglige modeller og etterverns-kompetanse? Vil det etablerte ettervernet; arbeidsmarkedstilbud, boligjeneste, helsevesen med flere, la seg "disiplinere" inn i en ny hybrid modell hvor tjenestene ikke står i sentrum, men hvor brukeren og sosiale fellesskapsarenaer står i sentrum. Vil tjenester som tilhører ulike fag, avdelinger, behandlingsregimer etc. kunne bygges inn i en lokal samskapende modell med radikal likeverdighet, samskaping og borgerdeltakelse?
- Hva er grunnlaget for at trenerens rolle har så sterk positiv effekt for spillernes recoveryprosesser? Hva er det de gjør riktig, tilsynelatende uten selv å være eksplisitt klar over det? Har klubbene med trenerne som en svært sentral rolle, med multifunksjoner overfor spillerne, "snublet over" en måte å være fasilitator og støtte for recoveryprosesser på, med overføringsverdi til andre arenaer og tjenester?
- Vi har studert fire lag over en periode på ett år. Vi har funnet ut at den tjenesten og de fellesskapsarenaene der. Men hvordan kan slik effekt måles andre steder på en meningsfull, mer standardisert og ressurseffektiv måte som gjør det mulig å følge effekt av gatelagsfotball flere steder over lengre tid – kanskje vedvarende? I tillegg til en slik standardisert målemetode, vil det være mulig å gjøre en komparativ studie; en "cost-benefit-studie" der en sammenligner effekter av deltakelse i gatelag sammenliknet med andre mer konvensjonelle tilbud?
- Det ville vært nyttig å gjennomføre en nasjonal studie av flere/alle gatelag med å undersøke resultater ift. noen sentrale målområder, f.eks. hvor mange kommer i arbeid? / Hvor mange opplever vesentlig bedring av psykisk helse? / Hvordan scorer spillerne på fysiske tester over tid? / Hvor mange kutter ut rusmidler i ulike tidsintervaller? / Og eventuelle annen registrdata..

## Litteratur

- Bakken, R., A. Brinchmann, H. Haukelien, R. Krogen og H. Vike (2002) *Maktens samvittighet. Om politikk, styring og dilemmaer i velferdsstaten. Makt- og demokratiutredningen*. Gyldendal Akademisk. Oslo.
- Battilana J. and Dorado S (2010) Building Sustainable Hybrid Organizations: The Case of Commercial Microfinance Organizations. *Academy of Management Journal*, December 2010. Harvard Business School.
- Berg, O. (2014) *Fra «New Public Management», til New public governance. Sykepleien Forskning*. Nr. 3:2014, s. 288–291.
- Berg, Ole (2014) *Fra “New Puplic Management” til “New Public Governance»*. *Sykepleien* 3/2014: 288- 291.
- Bergh, A., & C. Bjørnskov (2014) *Trust, Welfare States and Income Equality: What Causes What?* IFN Working Paper No. 994. Research Institute of Industrial Economics (IFN); Lund University Department of Economics. Lund, Sverige.
- Borg, M. & Askeheim, O.P. (2010). Deltagerbasert forskning i psykisk helsearbeid – et bidrag til mer ‘brukbar’ kunnskap? *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*. 7(2)100-110.
- Borg, M., Karlsson, B. & Stenhammer, A. (2013). *Recoveryorienterte praksiser*. Trondheim: NAPHA.
- Borg, M., Karlsson, B., Kim, H.S. & McCormack, B. (2012). Opening Up For Many Voices in Knowledge Construction. Forum: *Qualitative Social Research*. FQS, vol. 13, nr. 1.
- Boyle, D. & M. Harris (2009) *The Challenge of Co-production. How equal partnership between professionals and the public are crucial to improving public services*. Discussion Paper. NEF/ THE LAB / NESTA. England
- Christensen, C. M., H. Baumann, R. Ruggles, & T. Sadler (2006). Disruptive Innovation for Social Change, *Harvard Business Review*, December 2006.
- Christensen, T. and P. Lægreid (2001) *New Public Management. The Transformation of Ideas and Practice*. Aldershot: Ashgate.
- Christensen, T. og P.Lægreid (2002) “New Public Management: Puzzles of Democracy and the Influence of Citizens”. *The Journal of Political Philosophy*, 10 (3): 267-295.
- Clark, L. (2009). Football as a metaphor: learning to cope with life, manage emotional illness and maintain health through to recover. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 16: 488-492.
- Davies, A. (2014) Social Innovation Process and Social Entrepreneurship. Chapter 4 in: *Theoretical Approaches to Social Innovation – A Critical Litterature Rewiew*. Howaldt J, A. Butzin, D. Domansko & Ch. Kaetka (eds). SI-Drive. EU-project. Report.
- Defourny, J. and Nyssens, M., (2010). Conceptions of social enterprise and social entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and differences. *Journal of Social Entrepreneurship*, 1(1), pp. 32–53.
- Departementene (2017) *Mestre hele livet. Regjeringens strategi for psykisk helse (2017-2022)*.
- Departementene (2018) *Samarbeid om sosialt entreprenørskap. Rapport fra tverrdepartemental arbeidsgruppe*. Rapport.



- Espersen, H.H, Lundgaard Andersen, L, Olsen, L & Tortzen, T (2018) *Understøttelse og utvikling av det frivillige sosiale arbeide. En analyse av utviklingstendenser og behov for kontinuitet og forandring i nasjonale virkemidler*. VIVE – Det Nationale Forsknings og Analyse Center for Vefærd og Roskilde Univeristet (RUC).
- Esping-Andersen, Gösta 2009. *The Incomplete Revolution*. Cambridge: Polity Press.
- Finlay, L. (2011). *Phenomenology for psychotherapists: Researching the lived world*. United Kingdom: Wiley-Blackwell.
- Finlay, L. (2012). Five Lenses for the reflexive interviewer, in J.Gubrium, J.Holstein, A.Marvasti & J. Marvasti (Eds.). *Handbook of Interview Research*. CA: Sage Publications.
- Friedrich, B. & Mason, O. J. (2017). "What is the score?" A review of football-based public mental health interventions. *Journal of Public Mental Health*, Vol. 16 Issue: 4, pp.144-158, <https://doi.org/10.1108/JPMH-03-2017-0011>
- Fugletveit, R. og T. Tonholm (2013) *Rehabilitering etter langvarig rusavhengighet: "To liv i ett" - en kvalitativ studie om å bli rusfri*. Høgskolen i Østfold.
- Giddens, Anthony and Diamond, Patrick 2005 (eds.): *The New Egalitarianism*. Cambridge: Polity Press.
- Haigh, N. & Hoffman A (2012). Hybrid Organizations: The Next Chapter of Sustainable Business. *Organizational Dynamics*. 41. 126–134.
- Hansen M & N. Nohria (2004), How to Build Collaborative Advantage. *MIT Management Review*, October 2004; <https://sloanreview.mit.edu/article/how-to-build-collaborative-advantage/>
- Hansen, M (2009) *Collaboration: How Leaders Avoid the Traps, Build Common Ground, and Reap Big Results*. Harvard Business Press.
- Hulgård, E., M. Juul-Olsen og E.N.Nielsen (2016) *Samskabelse og sosialt entreprenørskap – En casebasert grundbog til professionsuddannelserne*. Hans Reitzer forlag. DK.
- Hulgård, L. & L.L. Andersen (2015) Sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon, kap. 3 i TemaNord (The Nordic Council of Ministers): *Sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon. Kartlegging av innsatser for sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon i Norden*. Copenhagen.
- Hulgård, L. (2017) Fokhemmet 2.0. Innledningskapittelet i: Erika Augustsson, *100 sociala innovationer som kan förändra Sverige*. Möteplats Sociala Innovationer. Malmö Universitet. Sverige
- Hystad, J. (2017) *Deltaking og samhandling på eit gatelag*. Master i samfunnsarbeid. Høgskulen på Vestlandet. Masteroppgåve.
- Høyer, H. C, S. Kasa og B. S. Tranøy (red.) (2016) *Tillit, styring, kontroll*. Universitetsforlaget. Oslo
- Ibsen, B. & Espersen, H.H (2016) *Kommunernes samarbeide med civile aktører. Forskelle og ligheder i forventinger, praksis, samarbeidspartnere og oplevet udbytte*. KORA – Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning og Syddansk Universitet.
- Karlsson, B. & Borg, M. (2017). *Recovery. Tradisjoner, fornyelser og praksiser*. Gyldendal Akademisk. Oslo.
- Karlsson, B. (red.) (2015). *Det går for sakte....i arbeidet med psykisk helse og rus*. Gyldendal Akademisk. Oslo.
- Karlsson, B., Borg, M., Revheim, T.& Jonassen, R. (2013).To see each other more like human beings... from both sides. Patients and therapists going to a study course together. *International Practice Development Journal*, 3(1)1-12.

- KMD – Kommunal og moderniseringsdepartementet (2017) Inspirasjonshefte. *Veier til samarbeid. Sosiale entreprenører som samarbeidspartnere i offentlig sektor – eksempler og idéer*. KMD. Oslo.
- Kobro, L. (1988) *Rasjonalitet i velferdsstaten*. Hovedoppgave i Sammenliknende politikk. Universitetet i Bergen.
- Kobro, L. (2017) Sosialt entreprenørskap på norsk – Politisk retorikk eller ny metodikk? *Stat & Styring* 1/2017.
- Kobro, L. (2018) *La oss gjøre det sammen. Håndbok i lokal samskapende sosial innovasjon*. SESAM/USN og KS.
- Kobro, L.U., C. Skar, R. Røtnes og F.W. Eggen. (2017) *Statlige rammevilkår på ramme alvor. Sosialt entreprenørskap i norsk offentlig kontekst*. SESAM rapport 1/2017. Skriftserien fra Høgskolen i Sørøst-Norge.
- Kroken R. og O.J. Madsen (red) (2016) *Forvaltning av makt og moral i velferdsstaten. Fra sosialt arbeid til «arbeid med deg selv»?* Gyldendal forlag. Oslo.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal akademisk. Oslo.
- Lamont, E., Harris, J., McDonald, G., Kerin, T. & Dickens, G. L. (2017). Qualitative investigation of the role of collaborative football and walking football groups in mental health recovery. *Mental Health and Physical Activity* 12 pp.116-123.
- Loga J. (2018a) Civil society and the welfare state in Norway – historical relations and future roles. *Community Development Journal*. <https://academic.oup.com/cdj/advance-article-abstract/doi/10.1093/cdj/bsy027/5001498>.
- Loga, J. (2018b) Sivilsamfunnets roller i velferdsstatens omstilling. *Norsk sosiologisk tidsskrift*. 2018, 2(1-2018), 58-74. Universitetsforlaget. Oslo.
- Lorentzen, H. & Henriksen, L.S. (2013) The Invention and Institutionalization of Volunteer Centers: A Comparative Analysis of Norway and Denmark. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. *Sage Journals*. <https://doi.org/10.1177/0899764013476765>
- Lundgaard Andersen L., H. H. Espersen, L.U. Kobro, K. Kristensen, C. Skar og H. Iversen (2018) *Demokratisk innovasjon - Teorier og modeller for samskapende sosial innovasjon i norske kommuner*. USN Skriftserien nr. 24, 2018. SESAM/Universitetet i Sørøst-Norge.
- Lundgaard Andersen, L. M. Gawell & R. Spear (2016) *Social Entrepreneurship and Social Enterprises Nordic Perspectives*, 1st Edition. Routledge.
- Lundgaard Andersen, L. & H. H. Espersen (2017) Samskabelse og samproduksjon. Demokratisering eller effektivisering af velfærds løsninger? *Social Politik* 2017:2 (s. 17-21).
- Macnaughton, J. F. P. & Meldrum, J. (2017). Dreams of Social Inclusion: True Experiences of Street Soccer through Fictional Representation. *Creative Approaches to Research*, vol. 10. no. 1, pp. 52-70.
- McKeown, M., Roy, A. & Spandler, H. (2017). “You’ll never walk alone”: Supportive social relations in a football and mental health project. *International Journal of Mental Health Nursing* (2015) 24, 60–369 doi: 10.1111. 69
- Meld. St. 1.(2017–2018) *Perspektivmeldingen*. Finansdepartementet.
- Meld. St. 19 (2014-2015) *Folkehelsemeldingen — Mestring og muligheter*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.

- Meld. St. 26 (2014–2015). *Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet*. Oslo: Helse og omsorgsdepartementet.
- Meld. St. nr. 29 (2012–2013). *Morgendagens omsorg*. Oslo: Helse og omsorgsdepartementet.
- Mikaelsen, F. og T. Tonholm (red.) (2012) *En for alle - alle for en! Et tiltak for å redusere sosial ulikhet i helse for rusavhengige i Fredrikstad og omegn*. Rapport. Høgskolen i Østfold.
- Mikaelsen, Finn og T. Tonholm (red.) (2013) *1+1 er mer enn 2*. Oppdragsrapport 2013:12. Høgskolen i Østfold.
- Mintzberg, H. (1983) *Structures in Fives. Designing Effective Organizations*. New Jersey: Prentice Hall.
- Nicholls, A. & Murdock, A. (Eds.) (2012) *Social Innovation. Blurring Boundaries to Reconfigure Markets*. Palgrave Macmillan.
- Pestoff, V. & Hulgård, L. (2015) Participatory Governance in Social Enterprise VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, *Official journal of the International Society for Third-Sector Research*, 26(6).
- Pringle, A. & Sayers, P. (2004). It's a Goal!: Basing a community psychiatric nursing service in a football stadium. *The Journal of Royal Society for Promoting of Health (JRSH)*; 124(5):234-238.
- Pringle, A. (2009). The growing role of football as a vehicle for interventions in mental health care. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 16, 553–557.
- Purdy, J.M. & Gray B. (2009) Conflicting Logics, Mechanisms of Diffusion, and Multilevel Dynamics in Emerging Institutional Fields. *Academy of Management Journal* Vol. 52, No. 2. <https://doi.org/10.5465/amj.2009.37308255>
- Ravn Olesen, B., L. J. Phillips & T. R. Johansen (2018) *Dialog og samskabels. Metoder til en refleksiv praksis*. Akademisk Forlag. DK.
- Senner, R. (2013) *Together: The Rituals, Pleasures and Politics of Cooperation*. Yale University Press.
- Skirbekk H og H. Grimen (red.) (2012) *Tillit i Norge*. Res Publica. Oslo.
- Thompson T., Knutsen T, Johansen C, Borg M og Karlsson, B. (2019) *Gatelagsfotball som Recovery på banen – Verdens beste ettervern?* Forskningsrapport nr. 1 2019. Universitetet i Sørøst-Norge Senter for psykisk helse og rus.
- Tonholm, T. (2017) *Målet med gatefotball er ikke rusfrie liv, men liv å være rusfri*. Kronikk: <http://forskning.no/mening/kronikk/2017/09/gatefotball-rusfritt-liv-aptent-for-alle-gatela-getffk-fredrikstad-fotballklubb-rusomsorg>. Nedlastet 8.10.17. kl. 15:46.
- Tranøy, B.S. og Ø. Østerud (eds.) (2001) *Den fragmenterte staten. Makt- og demokratiutredningen*. Ad Notam, Gyldendal. Oslo.
- Ulrich, J. (2016). *Samskabelse - en typologi*. CLOU Skriftsserie. DK
- Vike, H. (2006) *Velferd uten grenser. Den norske velferdsstaten ved veiskillet*. Akribe forlag.
- Vike, H. (2018) *Politics and bureaucracy in the Norwegian welfare state. An anthropological Approach*. Springer International Publishing, Cham, Switzerland.
- Vike, H., H. Haukelien og Jonas Debesay (red.) (2016) *Tilbakeblikk på velferdsstaten: politikk, styring og tjenester*. Gyldendal Akademisk. Oslo
- Wennes, G. (2002) *Skjønnheten og udyret: Kunsten å lede kunstorganisasjonen*. Doktorgradsavhandling. Handelshøgskolen Bergen.



# VEDLEGG

Vedlegg knyttet til studiens HA1 ligger i egen rapport. Se: Thompson T., Knutsen T, Johansen C, Borg M og Karlsson, B. (2019) *Gatelagsfotball som Recovery på banen – Verdens beste ettervern?* Forskningsrapport nr. 1 2019. Universitetet i Sørøst-Norge Senter for psykisk helse og rus

## VEDLEGG 1

### OPPDATERING OG OPPLEGG FOR WORD CAFE

---

Alle fire klubbene i prosjektet har nå satt opp tid, dato og invitert deltakere til workshop-opplegg i forskningsprosjektets Hovedaktivitet 2 som handler om klubbene. Se liste nedenfor med tidspunkt – sjekk at det er riktig!

Hovedaktivitet 1 som handler om spillerne og deres erfaringer med gatelagsfotball er veldig godt i rute, så takk for innsatsen så langt på det området!

Hovedaktivitet 3 som handler om fotball i toppklubbene som innsats og strategi mer generelt innenfor norsk velferdspolitik, gjenstår. Det vil være et mer tradisjonelt «skrivebords-forskningsarbeidet» utover høsten.

Den planlagte internasjonale profilen på prosjektet ligger hovedsakelig i de ambisjonene vi har for videreføring i 2019, men vi løfter allerede inn dette i en studietur som prosjektets styringsgruppe gjør til England i uke 38.

Vi gleder oss forresten over at de to unge bachelorstudentene vi fikk med oss fra Høyskolen i Christiania, og som gjorde en bacheloroppgave om gatelagssatsingen i Strømsgodset i våres, ble belønnet med en A. Oppgaven er vedlagt. Vi gratulerer!

### OPPLEGG FOR WORD CAFE

- Sandefjord Fotball tirsdag 21.8. Park Hotel Sandefjord, kl. 11.00.
- Fredrikstad Fotballklubb, mandag 27.8. Fredrikstad Stadion, kl. 14.00
- Odd Ballklubb, onsdag 29.8. Skagerak Arena, kl. 09.00
- Strømsgodset Toppfotball, fredag 31.8. Marienlyst stadion, kl. 13.00

Som dere ser er klokkeslettene ulike de fire stedene, så programmet nedenfor har bare ca. tidsangivelser – ikke klokkeslett. Vi beregner det hele til å vare ca. 2,5 time. Det er viktig at møtet foregår i en uformell setting – og at det er tilgjengelig kaffe/te vann eller mineralvann og noe bespising; frukt eller annet tilgjengelig underveis i møtet!

### Programskisse:

- Velkommen, informasjon om formål og rammer for både forskningsprosjektet generelt og møtet spesielt. Ca. 10 minutter.
- Presentasjon av møtets deltakere. Litt samtale/info om klubbens gatelagssatsing.
- Ca. 20 minutter.
- Kort pause. Ca. 10 minutter.
- Et dialogopplegg for informasjon, diskusjon, ideutvikling og deling av kunnskap med relevans for klubbens (og andre klubbers) framtidige satsing på sosial fotball. Pauser og annet legges

inn etter behov. Maks. 2 timer (tidsforbruket vil avhenge av antall deltakere, som er litt ulikt de fire stedene). Innlagte pauser etter behov. Vi vil få noe informasjon om sosial satsing gjennom fotball andre steder i verden i denne arbeidsøkten.

- Oppsummering og avslutning, tanker om veien videre. Ca. 10 minutter
- Forskningsformålet med workshopene er å arbeide fram mot felles svar på spørsmålene:
- Hvordan kan man være både fotballklubb og hjelpeinstans?
- Hvilke spesifikke muligheter, hindringer og handlingsrom finnes?

**Ta kontakt dersom det er spørsmål!**

**Signatur**

## VEDLEGG 2

### Spørsmål til individuell refleksjon og dialog i Word Café

---

#### NR 1 – HVORFOR SKAL SANDEFJORD FOTBALL HA GATELAG?

– Skriv en setning på et ark, anonymt - og legg i esken.

#### NR 2 – HVORDAN KAN ETTER DIN VURDERING GATELAGSFOTBALLEN I SANDEFJORD BLI EN ENDA STØRRE SUKSESS?

– Svar på spørsmålet slik du mener at det skal foretas! Skriv et KORT svar på arket, synlig med stor skrift slik at de andre kan lese det.

#### NR 3 – HVA ER ETTER DIN VURDERING DET MEST BETYDNINGSFULLE HINDERET MOT EN SLIK SUKSESS?

- Svar på spørsmålet slik du mener det skal foretas. Skriv et KORT svar på arket stort slik at de andre kan lese det.

#### NR 4 – HVILKET TEMA/EMNE MENER DU BØR DRØFTES ELLER HÅNDBTERES MED TANKEN PÅ ET VIDERE SOSIALT ENGASJEMENT I KLUBBEN?

- Svar på spørsmålet slik du mener det skal foretas. Skriv et KORT svar på arket stort slik at de andre kan lese det.

#### NR 5 – SYNSPUNKTER

– Har du andre synspunkter på gatelagets framtid som du mener det er bra om flere blir kjent med.

– Skriv en setning på et ark, anonymt - og legg i esken.

### VEDLEGG 3

## Skriftlige spørsmål til daglige ledere i klubbene

### *Litt innledende opplysninger:*

Det ligger i sakens natur at denne delen av forskningsprosjektet Recovery på banen ikke er en anonym spørring. Svarene du gir nedenfor vil være mulig å spore tilbake til den enkelte klubb/klubbledelse. Ikke bare er det mulig, det er også et mål i denne delen av prosjektet å identifisere hvordan de fire klubbene i prosjektet jobber med- og organiserer sitt gatelagsarbeid. Vi er derfor ute etter mest mulig etterrettelige faktaopplysninger her, men også dine vurderinger og oppfatninger av forhold som spørsmålene reiser. På spørsmål hvor dine subjektive vurderinger kommer til syne, vil vi konferere direkte med deg før vi eventuelt bruker slike opplysninger i forskningsrapporten. Du vil med andre ord bli spurt om det er ok å bruke dine ord!

Ved å svare på spørsmålene bekrefter du at du har lest ovenstående og sier deg enig i forutsetningene som ligger der. Tusen takk!

1. Hvordan organiseres gatelag-arbeidet i klubben, rent organisasjons-strukturmessig? Legg gjerne med – eller klipp inn et organisasjonskart.
2. Har klubben noen egen økonomiske netto-utgifter til arbeidet, enten i direkte kontantutlegg, i personalkostnader eller annet – i så tilfelle – hva slags utgifter og hvor mye?
3. Hvordan er klubbens relasjon til kommunen og/eller annen offentlig rusomsorg? Er det formelle avtaler, spleis på stillinger, eller annet? Beskriv relasjonen, slik du kjenner den – både formelt og relasjonelt på annen måte. Kommunen? NAV? Helseforetak/behandlingssteder? Andre?
4. Gatelagsfotballen er et relativt nytt fenomen i Norge. Hva er etter din oppfatning den viktigste grunnen til at din/deres klubb er blitt en del av dette?
5. Hvordan er gatelagsfotballen involvert i klubbens øvrige drift? Er det noe læring/inspirasjon/annet mellom gatelaget og annen virksomhet i klubben – i tilfelle hvordan foregår det, og hvilken vei går læringen/annet?
6. Vi har registrert at noen klubber har betalt arbeid som enkeltspillere på gatelaget tilbys. Dersom dere har det, beskriv det kort
7. Kunne- eller burde gatelagsarbeidet i klubben etter din vurdering vært knyttet sterkere eller koblet på elitelagssatingen til klubben på noe annen måte enn i dag?
8. Hva er etter din vurdering den største trusselen, eller hindret mot videre gatelagsarbeid i regi av din/andre toppklubber?
9. Det foregår en annen form for gatefotball i regi av ideelle organisasjoner (og andre) på utsiden av norske fotballklubber og treningsanlegg. Har du synspunkter på hvorfor dette foregår i to ulike strukturer og om en sammensmelting på sikt eventuelt er tenkelig?
10. Har du andre kommentarer eller synspunkter på gatelagsfotballen som du har lyst til å dele, skriv dem ned her.



Skriftserien nr 16  
2019

**Recovery på banen**  
Gatelag som  
samskapende sosial  
innovasjon i norske  
kommuner

Lars U. Kobro  
Marit Borg  
Bengt Karlsson  
Halvard Vike

ISBN 978-82-7206-514-9  
ISSN 2535-5325

usn.no

